

Identitet i prijevare u virtualnoj zajednici

Identitet i virtualna zajednica

Identitet igra presudnu ulogu u virtualnim zajednicama. U komunikaciji, a to je primarna aktivnost, poznavanje identiteta onih s kojima komunicirate ključno je za shvaćanje i procjenjivanje interakcije. Međutim, u bestjelesnom svijetu virtualne zajednice identitet je nejasan. Nedostaju mnoga osnovna obilježja ličnosti i društvenih uloga na koja smo naviknuli u materijalnom svijetu. Cilj je ovog teksta shvatiti kako se uspostavlja identitet u *online* zajednici i ispitati kakve posljedice imaju identitetske prijevare (engl. *identity deception*) te koji uvjeti potiču njihovo nastajanje.

U materijalnom je svijetu sebstvu svojstveno jedinstvo, jer tijelo pruža nezaobilaznu i praktičnu definiciju identiteta. Pravilo je: jedno tijelo, jedan identitet. Premda sebstvo može biti složeno i premda se može mijenjati tijekom vremena te može biti ovisno o različitim okolnostima, tijelo mu pruža čvrsto uporište. U djelu *Biće i ništavilo* Sartre je rekao: “Ja *sam* svoje tijelo onoliko koliko *jesam*”. Virtualni je svijet drukčiji. Sastavljen je od informacija, a ne od tvari. Informacije se šire i raspršuju; nema zakona o njihovu očuvanju. Stanovnici toga neopipljivog prostora također su raspršeni, bez tijela kao ujedinjujućeg uporišta. Neki tvrde da čovjek može imati onoliko elektroničkih ličnosti (engl. *personae*) koliko ima vremena i energije za njihovo stvaranje.

“Čovjek može imati...?” O kome je riječ? Naravno, o utjelovljenom sebstvu, o tijelu koje je istoznačno identitetu, o tijelu za tipkovnicom. Ta dva svijeta zapravo nisu razdvojena. Iako je točno da jedna osoba može stvoriti više elektroničkih identiteta koje povezuje jedino njihov zajednički tvorac, ta je veza, premda je nevidljiva u virtualnom svijetu, iznimno važna. Kakav je odnos između više elektroničkih ličnosti kojima je zajednički isti tvorac? Nasljeđuju li virtualne ličnosti osobine – i odgovornosti – svojih tvoraca? Takva pitanja znače nov pristup drevnim propitivanjima odnosa između sebstva i tijela – i novi osjećaj njihove važnosti. *Online* zajednice rastu velikom brzinom, a njihovi se sudionici suočavaju s istim pitanjima, ali ne kao s hipotetskim misaonim vježbama, nego kao s osnovnim problemima u svojoj svakodnevnici. Muškarac stvara ženski identitet; srednjoškolac tvrdi da je poznati virolog. Drugi stanovnici virtualnog prostora razvijaju odnose s tom navodnom ženom, odnose koji se temelje na duboko ukorijenjenim pretpostavkama o rodu i vlastitoj spolnosti; bolesnici koji očajnički tragaju za lijekom čitaju

izjavu virtualnog virologa o novoj terapiji za sidu, uvjereni kako iza nje stoji znanje iz stvarnog svijeta. U procjenjivanju pouzdanosti informacija i toga koliko je netko vrijedan povjerenja, identitet je ključan. A briga za vlastiti identitet, vlastiti ugled, temelj je za stvaranje zajednice.

Obilježja za utvrđivanje identiteta u virtualnom su svijetu malobrojna, ali ipak postoje. Ljudi postaju osjetljivi na razlike u adresama elektroničke pošte i na načine potpisa. Razvijaju se nove fraze koje određuju osobe što se njima služe kao članove određene supkulture. Virtualne se reputacije uspostavljaju i ruše. Ako pobliže promotrimo ta obilježja, kako funkcioniraju i kada zataje, možemo doznati mnogo o tome kako stvoriti *online* okruženje ispunjeno životom.

Okruženje Useneta

Ovaj se tekst bavi identitetom i prijevarom u kontekstu tematskih skupina na Usenetu (engl. *Usenet newsgroups*). Iako su tehnički jednostavne – zapravo je riječ o uređenim oglasnim pločama – u njima se razvila složena društvena struktura. Za razliku od mnogih MUD-ova¹ koji su stvoreni kao fantastični svjetovi, najveći dio Useneta zamišljen je kao neizmišljajni svijet; osnovna je pretpostavka da su korisnici oni za koje se predstavljaju. Međutim, u različitim tematskim skupinama postoje bitna neslaganja oko toga što je pravi ili legitimni identitet. Brojni su i slučajevi prijevara vezanih uz identitet, od prividno bezazlenih *trollova*² do *spammera*³, koji često mijenjaju imena.

Ljudi sudjeluju u tematskim skupinama Useneta iz različitih razloga. Traže informacije ili društvo, zagovaraju novi operativni sustav ili religiju. Kao i u stvarnom svijetu, njihove pobude mogu biti vrlo složene: želja da budu korisni, baš kao i želja da budu zamijećeni mogu ih navesti na pisanje poduljih izlaganja. Za većinu sudionika, identitet – stvaranje vlastite reputacije i prepoznavanje drugih sudionika – ima ključnu ulogu.

Razmjena informacija osnovna je svrha Useneta. Ljudi vrlo često traže informacije, a odgovori, i točni i pogrešni, obično su mnogobrojni. U stvarnom bismo svijetu povjerovali članku koji je objavljen u uglednim dnevnim novinama, a odbacili ga da se pojavio u nekom tabloidu. Na Usenetu nema uredništva koje bi zajamčilo standarde vjerodostojnosti; svaki članak / poruka (engl. *posting*) dolazi izravno od autora. Stoga autorov identitet – posebno tvrdnje da u stvarnom svijetu posjeduje stručno znanje ili dugi

¹ Kratica od *Multi-User Domains* (višekorisničke domene) ili *Multi-User Dungeons* (višekorisničke tamnice), nap. prev. Najraniji MUD-ovi bili su interaktivne, višekorisničke računalne igre, a kasnije se razvijaju i takozvani društveni MUD-ovi koji se odmiču od "igranja" kao glavne osobine i funkcioniraju kao svojevrsni forumi koji se temelje na svakovrsnoj tekstualnoj interakciji između korisnika. Vidi također tekstove Sherry Turkle i Lise Nakamure u ovome zborniku, nap. ur.

² *Troll* je osoba koja porukama što ih šalje mami članove tematskih skupina na svađu, nap. prev.

³ Oni koji šalju neželjenu ili primateljima nevažnu elektroničku poštu, nap. prev.

slijed vjerodostojnih poruka *online* – igra važnu ulogu u procjeni istinitosti članka. Slično tomu, poznavanje autorovih pobuda – primjerice političkih uvjerenja, poslovnih veza i osobnih odnosa – može u velikoj mjeri utjecati na tumačenje njegovih ili njezinih izjava. Je li autor teksta koji nas pokušava uvjeriti u vrline novog kompajlera⁴ programer koji je provjerio njegove izlazne rezultate ili njegov prodavač? Čitatelj koji zna da autor teksta ima koristi od promidžbe nekog proizvoda ili zamisli vjerojatno će posumnjati u istinitost takvih navoda (Aronson 1995).

Cijena lažiranja identiteta potencijalno je visoka za osobu koja traži informacije. Pogrešne se informacije, počevši od loših savjeta o prehrani pa do pogrešnog tumačenja zakona o krijumčarenju droge, lako mogu pronaći na internetu – a veća je vjerojatnost da će ljudi u njih povjerovati ako potječu od nekoga koga smatraju stručnjakom (Aronson 1995). Ograničenost obilježja identiteta može navesti ljude da autorove tvrdnje o vjerodostojnosti uzmu zdravo za gotovo: može proći dosta vremena – i dosta poruka upitne pouzdanosti – dok ljudi ne počnu sumnjati u stvarno znanje samoprozvanog stručnjaka.

Osjećaj pripadnosti i pružanje potpore sljedeće su važne svrhe Useneta (Sproull i Kiesler 1991; Wellman i Gulia 1999). I tu je identitet ključan. Osjećaj pripadnosti istoj zajednici zahtijeva sklonost sudionika prema zamislama na kojima se grupa zasniva; čak i ako se oko nečega ne slažu, moraju postojati neka osnovna zajednička stajališta. Vjera da dijele motivacije i uvjerenja s ostalim sudionicima – drugim riječima, njihov društveni identitet – osnovni je element u osjećaju zajedništva (Beniger 1987).

Identitet igra ključnu ulogu i u poticanju ljudi da aktivno sudjeluju u raspravama na tematskim skupinama. Lako je pretpostaviti zašto ljudi traže informacije na mreži: imaju neki problem i željeli bi ga riješiti. Što potiče druge da im odgovore? Zašto se netko trudi pomoći nepoznatoj i udaljenoj osobi? Često se kao razlog navodi altruizam; ljudi osjećaju želju ili obvezu da pomognu pojedincima i da pridonesu grupi (Constant i dr. 1995). Međutim, samo nesebična dobra volja ne bi mogla održati tisuće rasprava; snažan poticaj zapravo daje izgradnja reputacije i uspostavljanje vlastitog *online* identiteta. Postoje ljudi koji ulažu goleme količine energije u tematske skupine: odgovaraju na pitanja, smiruju burne rasprave, održavaju stranice *Najčešćih pitanja*⁵. Njihova su imena – i reputacija – dobro poznati članovima skupine; drugi se članovi mogu složiti s njihovom prosudbom ili preporučiti da se u nekoj raspravi potraži njihov savjet. U većini tematskih skupina reputacija određene osobe raste slanjem inteligentnih i zanimljivih komentara, dok se drugdje ona osnažuje namjernim raspirivanjem svađe ili

⁴ Program koji prevodi programski kôd u strojni kôd, nap. prev.

⁵ Najčešća pitanja (engl. *Frequently Asked Questions*; FAQ) dokument je koji sadrži mnoge činjenice i priče važne za određenu skupinu. Njihova je svrha dati odgovor prije nego netko (po tko zna koji put) postavi isto pitanje u skupini. Popis pitanja i odgovora može biti poprilično dugačak, a njegovo stvaranje i održavanje može zahtijevati puno truda.

podmuklim i britkim primjedbama. Iako se pravila ponašanja razlikuju, krajnji je rezultat isti: reputacija raste slanjem onakvih primjedbi i komentara kakve članovi određene grupe cijene. Za autora koji želi steći reputaciju prepoznatljivo je iskazivanje identiteta osobito važno. Bez obzira na to koliko su poruke dobre, reputacija neće porasti ako čitatelji ne znaju tko je njihov autor.

Modeli iskrenosti i prijevare

Pristup je ovog teksta etnografski – tumačenje pažljivo proučena društvenog diskursa (Geertz 1973). Proučavanje se zasniva na promatranju virtualne zajednice kao komunikacijskog sustava, a njezinih članova kao pošiljatelja i primatelja.

Životinjski svijet obiluje primjerima lažnog identiteta.⁶ Takve prijevare mogu nanijeti dosta štete prevarenima, od gubitka obroka do gubitka života. Prevaranti, međutim, od nje imaju koristi jer tako nabavljaju hranu, osiguravaju brigu za mladunčad ili vlastitu sigurnost. Što održava ravnotežu između iskrenih i lažnih signala te zašto prijevare, budući da mogu biti iznimno korisne, nisu češće? Zašto se više raznih bezopasnih leptira ne pretvara da su neukusni monarsi? I zašto slabi, nepoželjni mužjaci ili ženke jednostavno ne hine da su snažni i poželjni?

Na ovo pitanje nema jednostavnog odgovora; čak se ni biolozi ne slažu u tome koliko su česte ili djelotvorne prijevare. Ako signal postane vrlo nepouzdan zbog pretjerana varanja, prestaje prenositi informacije – prestaje biti signalom. Ipak, postoje stabilni sustavi prijevare, u kojima broj varalica nije prevelik u odnosu na populaciju, tako da signal i dalje prenosi informacije, iako u nesavršenu obliku. A ima i signala koji su sami po sebi pouzdani, jer ih je teško ili nemoguće lažirati.

Biolozi i teoretičari igara razvili su analitički okvir za modeliranje uzajamnog djelovanja iskrenosti i prijevare u komunikacijskom sustavu. Za nas je posebno važan rad Amotza Zahavija i suradnika koji su ispitivali što signal čini pouzdanim. Zahavi je uveo “načelo hendikepa” (engl. *handicap principle*) koje tvrdi da

“za svaku poruku postoji optimalan signal, koji najbolje ističe asimetriju između iskrenog pošiljatelja i varalice. Primjerice, trošenje je novca pouzdan signal bogatstva jer varalica, siromah koji tvrdi da je

⁶ Primjeri uključuju “fatalne žene” krijesnica, ptičje parazite poput kukavica te imitatore poput sove dupljašice i leptira iz vrste *Limenitis arcippus*. Krijesnice su ženke-grabljivice iz roda *Photunis* koje mogu oponašati svjetlost ženki iz roda *Photinus*. Lažni signali privlače mužjaka roda *Photinus*, a ženka ga napada i pojede. Kukavice legu svoja jaja u gnijezdima drugih ptica. Drugi roditelj podiže parazitsko mladunče, često na račun vlastitog. Imitatori su bezopasne vrste koje oponašaju one koje su odbojne grabljivicama ili suparnicima: leptir *Limenitis arcippus* nalikuje neukusnom monarhu (*Danaus plexippus*), a šišteći glas sove nalikuje zvuku koji proizvodi zvečarka.

bogat, nema novca za bacanje; poruka o snazi može se pokazati istinitom nošenjem teškog tereta, a samopouzdanje se može iskazati davanjem prednosti protivniku” (1993).

Signali koji slijede načelo hendikepa nazivaju se signalima procjene. Oni imaju svoju cijenu, koja je izravno povezana s osobinom koja se želi oglasiti. Veliki rogovi na glavi jelena signal su procjene snage, jer životinja mora biti prilično jaka i zdrava kako bi mogla nositi tako teško rogovlje. Rogovi su signal: potencijalni protivnici ili ženke ne moraju izravno provjeravati snagu jelena, već jednostavno mogu procijeniti veličinu njegovih rogova. Debeli vrat mišićavog izbacivača u baru šalje sličan signal u ljudskom svijetu i rijetki se gosti usuđuju zatražiti da im pokaže svoju snagu. Signali su procjene pouzdani jer njihovo slanje zahtijeva od pošiljatelja da posjeduje relevantnu osobinu.

Signali koji ne slijede načelo hendikepa nazivaju se konvencionalnim signalima. Ovdje se signal povezuje s osobinom putem običaja ili konvencije: pošiljatelj ne mora posjedovati određenu osobinu da bi upotrijebio signal. Ako nosite majicu na kojoj piše “Ja dižem utege” ili ako se na tematskoj skupini koja se bavi temom dizanja utega potpisujete s “Uteg”, riječ je o signalu snage, ali ne pouzdanom. Sva-tko može nositi takvu majicu ili se tako potpisati: nije potrebno nikakvo iskazivanje snage za upotrebu signala. Konvencionalni su signali podložni lažiranju. Ako je vrlo poželjno da vas smatraju snažnim, razumno je pretpostaviti da će mnogi ljudi, bez obzira na svoju stvarnu snagu, izabrati majicu s natpisom “Ja dižem utege”. Ako, međutim, poraste broj slabih osoba koje nose tu majicu, signal gubi značenje pokazatelja snage. Tako konvencionalni signali mogu biti nestabilni: zbog učestalih prijevara, signal koji je nekoć nosio značenje postaje šum.

Budući da su signali procjene pouzdani, a konvencionalni to nisu, pitanje je zašto se potonji uopće upotrebljavaju? Jedan je razlog tomu činjenica da takvi signali imaju mnogo manju cijenu, i za pošiljatelja i za primatelja poruke (Dawkins i Guilford 1991). Ako je cijena prijave relativno niska, tada konvencionalni signal može biti prikladniji od pouzdanijeg, ali skupljeg signala procjene. Zamislite čovjeka koji se natječe za posao. Tekst je životopisa konvencionalni signal, jer osoba može opisati dojmljivo radno iskustvo, a da ga zapravo uopće nema. Izjave kandidata koje se poslodavcu daju tijekom razgovora sličnije su signalu procjene, jer je kandidat morao stvarno usvojiti znanja i vještine da bi ih mogao pokazati. Poslodavcu je puno brže i lakše (tj. cijena je niža) samo pročitati nečiji životopis, ali je vjerojatnost da će biti prevaren puno veća. Ako je cijena prijave visoka – primjerice za odgovorne poslove u kojima bi neiskusni zaposlenik mogao prouzročiti veliku štetu – vrijedno je uložiti trud da se provede skuplja procjena.

Širenje prijave može se ograničiti. Primjerice, nametanje visoke cijene za varanje – tj. kažnja-vanje prijave – jedno je od sredstava njezina sprečavanja (Hauser 1992). Da se vratimo primjeru

životopisa, kazna je za lažiranje radnog iskustva malena ako je riječ, primjerice, o konobarskom poslu, dok u medicinskoj struci kazna može biti rigorozna. Nametanjem visoke cijene za prijevaru društveni sustav može konvencionalne signale učiniti pouzdanijima.

I uvođenje sustava kazni ima svoju cijenu. Da bi pošiljatelj-varalica mogao biti uhvaćen, netko se mora potruditi da procijeni istinitost poruke (što biolozi nazivaju cijenom testiranja). Uz vrijeme i energiju koji se na to potroše i samo testiranje može imati visoku cijenu ako se ispostavi da je testirana poruka vjerodostojna (Dawkins i Guilford 1991). Naprimjer, zamislite da želite ispitati snagu osobe koja nosi majicu s natpisom “Ja dižem utege” tako da je izazovete na tučnjavu. Ako je vlasnik majice “varalica”, izgubit će borbu – i vjerojatno će ga to odvratiti od nošenja takvih majica. Ako je, međutim, osoba “iskreni” pošiljatelj, ispitivač će izgubiti.

Primjena navedenog modela jest proces interpretacije. Čak i u razmjerno jednostavnu svijetu bioloških poruka česta su neslaganja o tome je li neki signal inherentno ili konvencionalno povezan s pripadajućim obilježjem (vidi Dawkins i Guilford 1991 te Zahavi 1993 za suprotne stavove). Interpretacija društvenog svijeta kiberprostora mnogo je subjektivniji proces. Svrha je ovog modela usredotočiti rasprave: riječ je o okviru na osnovi kojega se može započeti razjašnjavanje složenih i često nejasnih rasprava o identitetu u kiberprostoru.

Anatomija poruka na Usenetu

Pristup tematskim skupinama Useneta imaju milijuni ljudi diljem svijeta, od tehnički visokoobrazovanih do računalno nepismenih, od djece koja se igraju korisničkim računom⁷ svojih roditelja do starijih ljudi, prikovanih za kuću, kojima mreža služi za društvene kontakte, od mladih urbanih američkih stručnjaka do radikalnih afganistanskih fundamentalista. Neki šalju poruke s korisničkih računova svojih poduzeća, svjesni da im šef nadgleda *online* komunikaciju, dok ih drugi šalju s privatnih računova i zabavljaju se glumeći izmišljene likove.

Postoji nekoliko tisuća tematskih skupina, a teme rasprava obuhvaćaju sve od računalnih mrežnih protokola preko zakona o nošenju oružja pa do vegetarijanske kuhinje. Neke tematske skupine potiču anonimne poruke; u drugima se takve poruke sasvim ignoriraju. Neke su skupine tijesno povezane zajednice u kojima se članovi oslovljavaju imenima i pitaju za prijatelje i članove obitelji. Druge su skupine ponajprije mjesta na kojima se mogu izmjenjivati informacije, riznice znanja u kojima se može

⁷ Engl. *account* (doslovno račun), skup podataka koji određuje identitet korisnika, nap. prev.

postaviti pitanje i na njega dobiti (možda i točan) odgovor. Neke skupine pružaju toplo ozračje povjerenja i potpore, dok druge potiču sirovost i agresivnost.

Zbog ovako široka raspona stilova, tema i sudionika Usenet je osobito zanimljiv za proučavanje. Iako skupine dijele zajedničku tehnologiju i sučelje, društveni se običaji – načini pisanja, osobni odnosi i obilježja identiteta – mogu uvelike razlikovati od jedne do druge.

U posredovanom svijetu komunikacije na Usenetu poruka na tematskoj skupini nije samo osnovni oblik komunikacije nego je i primarni oblik samopredstavljanja pojedinca. U nastavku ćemo se detaljnije pozabaviti anatomijom poruka na Usenetu te pitanjem kako se u njima uspostavlja ili skriva identitet.

Primjer koji slijedi tipična je poruka na Usenetu: autor nudi savjet kao odgovor na pitanje. Što čitatelj ove poruke zna o gospodinu Koslovu?⁸ Odgovori se mogu naći u svakom njezinu dijelu: zaglavlje daje autorovo ime i adresu elektroničke pošte, središnji dio poruke otkriva način pisanja i nešto od dosadašnje prepiske, potpis predstavlja autora onako kako se on ili ona želi prikazati.

Zaglavlje:	Owen@netcom.com (Owen Koslov) Re: Morski račići Pon, 24. siječnja 1994. 09:38:23 GMT Tematske skupine: sci.aquaria,rec.aquaria
Središnji dio: citat iz prvobitne poruke	U poruci llawrence@aol.com (Leo Lawrence) piše: >Pokušao sam uzgojiti morske račiće za svoje >ribice. Račići su mi uspjeli preživjeti samo 2 >dana. Bi li mi netko mogao reći čime da ih >hranim te detalje njihovog uzgoja?
Središnji dio: odgovor	Ne biste račiće ni trebali držati dulje od dan-dva. Čim se izlegu, njima biste trebali nahraniti ribice. Inače im morate stvoriti uvjete kao u pravome morskom akvariju: malo raslinja, dobar protok vode i odgovarajuće pročišćavanje. Račiće možete hraniti OSI-jevom APR ili drugom umjetnom hranom ili upotrebljavajte zelenu vodu. U svakom slučaju, ako ih ne uzgajate u velikoj količini, kupovina živih račića u trgovini puno je jednostavnije, brže i lakše rješenje.
Potpis:	Owen Koslov kod kuće (owen@netcom.com), na poslu (okoslov@veritas.com)

⁸ Promijenjena su imena i ostale identifikacijske oznake.

Korisničko ime: osnovna identifikacija

Najizravniji je način identifikacije autorovo korisničko ime (engl. *account name*) (tj. adresa elektroničke pošte). Ovu informaciju program za slanje poruka automatski uključuje u zaglavlje. Ona se pojavljuje u popisima poruka koje čitatelji Useneta pregledavaju tražeći ono što ih zanima, a to je i podatak koji se upotrebljava u *killfileovima* za identifikaciju autora koji se smatraju iritantnima.⁹ Automatski umetnuto korisničko ime katkad je jedini izravni oblik identifikacije u poruci; premda ljudi ne potpisuju uvijek svoja pisma, sve poruke moraju imati korisničko ime pošiljatelja u zaglavlju.

Pogledamo li поблиže korisničko ime, što je naoko jednostavan identifikacijski signal, pokazuje se da je ono prilično zanimljivo jer se dotiče mnogih pitanja, od reputacije različitih virtualnih okruženja do tehnika za otkrivanje lažnih identiteta. Veza između korisničkog imena i stvarne osobe može biti jasna i izravna, ali može biti i namjerno prikrivena te nejasna. Domena (korisničko ime ima oblik "ime@domena" gdje je domena organizacija koja daje korisnički račun) sadrži kontekstualne oznake vezane uz autora poruke i uz pouzdanost informacija u zaglavlju.

Dok imena pojedinačnih autora mogu biti nepoznata, to često nije slučaj s imenom domene. Poput podataka iz zaglavlja službenog memoranduma, poruka pristigla s nekoga poznatog *sitea* nosi sa sobom njegovu reputaciju: poruka o oceanografiji ima dodatnu težinu ako je stigla s adrese whoi.edu (*Woods Hole Oceanographic Institute*; Oceanografski institut Woods Hole), dok pitanje o povredi sigurnosti privlači veću pozornost ako je došlo iz domene .mil (kojom se služi američka vojska).

Domena je virtualno okruženje koje sličići četvrtima u stvarnom svijetu, jer neka imena sa sobom nose mnoge demografske podatke. Domena može odgovarati stvarnomu mjestu i pokazivati da je autor, primjerice, na Tajlandu ili u Izraelu ili da radi za Raytheon ili Greenpeace. Čak i neki komercijalni davatelji usluga imaju izgrađenu reputaciju: WELL¹⁰ iz San Francisca poznat je po svojoj multikulturalnosti i političkom aktivizmu, dok je ECHO¹¹ iz New Yorka vezan uz visoko društvo i orijentiran na umjetnost. Postoje i "siromašne četvrti", tj. adrese koje upućuju na ograničena novčana sredstva:

>>jake@cleveland.freenet.edu

>>Traži se haker da razbije komercijalni program i prekroji ga prema našim specifikacijama. Ovo nije štos,

⁹ *Killfileovi* se rabe za izdvajanje poruka koje stižu od određenih pošiljatelja ili s određenom temom, a koje primatelj ne želi čitati.

¹⁰ Kratica od *Whole Earth 'Lectronic Link* (Elektronička veza cijele zemlje), nap. prev.

¹¹ Kratica od *East Coast Hang-Out* (Okupljalište istočne obale), nap. prev.

>>spremni smo platiti mnogo \$\$\$ za ovu uslugu. Za detalje pošalji e-mail.

Nitko tko može “dobro platiti” neće poslati ovakvu poruku s Cleveland Freeneta. :-)

Premda još uvijek ne postoje poznate i priznate “bogate” virtualne četvrti, vjerojatno je samo pitanje vremena kada će ekskluzivne *online* adrese postati statusni simboli.

Da bismo shvatili značenje domene, korisno je razlikovati institucionalne i komercijalne korisničke račune. Institucionalni su korisnički računi *online* adrese sa sveučilišta, iz istraživačkih laboratorija i korporacija; korisnici dobivaju takve adrese zbog povezanosti s nekom institucijom. Komercijalne korisničke račune, uz određenu naknadu, nude različiti davatelji usluga. Za razliku od institucionalnih računa, komercijalni korisnički računi ne podrazumijevaju pripadnost određenoj instituciji, već jednostavno činjenicu da su se neki korisnici pretplatili na određenog davatelja usluga.

U ranim danima mreže svi su računi bili institucionalni. Većina je *siteova* pripadala velikim sveučilištima i laboratorijima, a korisnici su bili akademsko osoblje i istraživači s tih institucija. Sredinom devedesetih situacija postaje složenija, tako da poruke više ne stižu isključivo s korisničkih računa prepoznatljivih institucija. Dio dolazi iz malih poduzeća, nepoznatih čitateljima; dio su računi komercijalnih davatelja usluga, nalik elektroničkim poštanskim pretincima. Nadalje, kako se pristup mreži širi, činjenica da poruka dolazi iz domene istraživačkog laboratorija više ne znači nužno da je šalje istraživač. Pomoćno osoblje, a ne više samo znanstvenici, imaju računala: poruka iz domene Woods Holea može potjecati od priznatog oceanografa, ali i od privremenog portira. U imenu domene može se pronaći i mnogo kontekstualnih i drugih informacija, ali ih valja procijeniti u okvirima mrežne kulture i organizacija koje pružaju pristup.

Otvaranje *online* svijeta svakomu tko posjeduje računalo i modem starosjedioci mreže dočekali su s priličnom dozom otpora. Najozloglašeniye su novopridošlice s korisničkim računima komercijalnih davatelja usluga orijentiranih na potrošačku populaciju, kao što su Prodigy i America Online. Poruke s adresom aol.com neki od korisnika dočekuju s prezirom; tematske skupine kao što je alt.aol-sucks¹² postoje samo radi izrugivanja pretplatnicima AOL-a. Taj je otpor djelomično reakcija na gubitak ekskluzivnosti – pristup *online* komunikaciji više ne znači da se nalazite u samom vrhu suvremene tehnologije. Usto ima i velikih razlika u porukama “stare garde” i novopridošlica.

Moram priznati da imam račun na Prodigyju, jer ga moja mama ima već nekoliko godina pa sam ga mogao besplatno koristiti, ali ga nikad ne upotrebljavam, neugodno mi je... Mislim da bi bilo isto i da imam

¹² Engl. *aol-sucks* znači: aol je sranje, nap. prev.

račun na AOL-u, bilo bi mi neugodno slati poruke ili odgovore ili jednostavno da me vide s adresom gu-bitnik@aol.com (engl. *loser@aol.com*). Pretpostavljam da je to zato što se svi doimaju tako glupima...

-alt.2600

Neke su razlike stilske. Davatelji usluga orijentirani na potrošačku populaciju nude svoje forume u kojima su komunikacijske konvencije bitno različite od onih na Usenetu. Primjerice, u raspravama na AOL-u prihvatljivo je odgovarati samo s “da” ili “ne”. Na Usenetu, gdje je svaki iskaz samostalna poruka, smatra se neuljudnim poslati tako kratak odgovor bez dodatnog sadržaja i bez navođenja izvorne poruke. Novopridošlice na Usenet s AOL-a, naviknuti na razgovorni stil komunikacije, često odgovaraju jednom riječju, čime ozbiljno razljute korisnike Useneta i pridonose predodžbi neodgojenih AOL-ovaca koji uopće ne poznaju lokalne običaje.

Postoje razlike i u odgovornosti. Vlasnik institucionalnog korisničkog računa – student ili zaposlenik – ima valjane razloge, poput posla ili diplome, da ostane u dobrim odnosima sa svojom institucijom. Korisnik koji se bavi zlonamjernim ili nezakonitim radnjama na mreži može izgubiti mnogo više od korisničkog računa: bilo je slučajeva kažnjavanja studenta – pa čak i isključivanja s fakulteta – zbog kršenja pravila institucije. Odnos između pretplatnika i komercijalnog davatelja usluga ne podrazumijeva takve posljedice. Iako većina davatelja usluga ima pravila kojima se određuje prihvatljivo ponašanje, posljedice njihova kršenja ograničene su na ukidanje usluge – što je, dakako, nezgodno, ali nikako nije jednako disciplinskim mjerama ili otpuštanju. Drugim riječima, na institucionalnim korisničkim računima mogu se nametnuti kazne koje nose veću cijenu.

Institucionalni korisnički računi pružaju i niži stupanj privatnosti od komercijalnih. Korisničko ime vezano uz poduzeće ili školsku ustanovu poznato je unutar te institucije i mnogi ljudi mogu izravno povezati ime iz zaglavlja sa stvarnom osobom. Za osobu koja se služi institucionalnim korisničkim računom *online* svijet je javni forum u kojem ga mogu vidjeti brojni kolege i poznanici. Kod komercijalnih korisničkih računa korisnik je taj koji odlučuje tko će znati za vezu između fizičke osobe i njezina virtualnog imena. Neki davatelji usluga svojim pretplatnicima dopuštaju posjedovanje samo jednog korisničkog imena pa takav korisnik vodi računa o reputaciji koja se veže uz njegovo korisničko ime. Davatelji usluga koji su usmjereni na potrošače svojim pretplatnicima omogućavaju jednostavno korištenje više izmišljenih imena te omogućuju da im se prava imena ne pojavljuju u porukama. Anonimnost takvih korisničkih računa čini ih popularnima za slanje uzrujavajućih i uznemirujućih poruka.

Prave se anonimne poruke mogu slati koristeći se anonimnim *remailerima*. Riječ je o usluzi prosljeđivanja poruka kojom se iz njih uklanjaju svi identifikacijski podaci, a potom se one prosljeđuju, ano-

nimno ili pod pseudonimom, ciljanomu korisniku ili na tematsku skupinu. Mnogi *remaileri* – iako ne svi – dodaju adresu s pseudonimom koja jasno pokazuje da je poruka anonimna: an12321@anon.penet.fi i anon-remailer@utopia.hacktic.nl. tipični su primjeri. Iako se *remaileri* mogu zloupotrebjavati, njihova je osnovna zadaća osigurati privatnost. Anonimne su poruke uobičajene u skupinama u kojima sudionici otkrivaju podatke izuzetno osobne naravi, a mnoge grupe za potporu (npr. alt.support.depression¹³) povremeno objavljuju upute kako se služiti anonimnim *remailerima*. Korištenje *remailerima* može biti iskaz političkih uvjerenja, javna podrška građanskom pravu na privatnost (koje uključuje anonimnost, pristup moćnim alatima za šifriranje itd.) te protivljenje nadzoru što ga mogu provoditi vlade ili kompanije.

Mnogi korisnici Useneta poprijeko gledaju na anonimne poruke:

Ne volim imati posla s osobama koje rabe anonimne *remailere*! Pretpostavit ću, ipak, da to činite iz "legitimnih" razloga pa ću vam pokušati pomoći

-comp.unix.security

Anonimna adresa i beskrajno preusmjeravanje poruka? Ne čini li se to pretjeranim? Ovaj ću ti put oprostiti...

-alt.2600

Ti su autori osjećali potrebu da izraze svoje nezadovoljstvo zbog anonimnih poruka prije nego što su odgovorili na pitanja. A stigme, koju nosi takav način komunikacije, očito je bio svjestan an45-1494@anon.penet.fi, autor bezazlene molbe za recenziju korisničkog sučelja, koji se na kraju poruke potpisao imenom i prezimenom i dodao: "Žao mi je, moj poslodavac ne odobrava da šaljem poruke na tematske skupine."

Možemo zaključiti da je korisničko ime važan, ali ograničen oblik *online* identifikacije. Važan je jer je rasprostranjen: sve poruke moraju imati korisničko ime u zaglavlju. Predstavlja ključnu oznaku identiteta pojedinca: iako odnos između korisničkog imena i osobe u stvarnom svijetu nije uvijek jedan naprama jedan (neki pojedinci imaju zajedničke račune, dok ih drugi imaju nekoliko), korisničko se ime općenito shvaća kao nešto što se odnosi na jednu osobu (ili ličnost). Osim toga, ono može pružiti kontekstualne podatke o autoru koji su, iako šturi, često jedini podaci u poruci.

¹³ Engl. *support* (potpora), engl. *depression* (depresija), nap. prev.

Identitet u stilu i jeziku

Sadržaj poruke o njegovu nam autoru može otkriti mnogo više. Može sadržavati podatke izravno povezane s identitetom, poput imena, dobi i slično. Još je važnije što nam pruža priliku da steknemo dojam o autorovu stilu i vidimo kako se osoba odnosi prema drugima u *online* društvenom okruženju.

Erving Goffman (1959), u klasičnom djelu *The Presentation of Self in Everyday Life*, razlikuje “davanje” i “odavanje” izraza. “Davanje” se odnosi na namjerno izrečene poruke koje upućuju na to kako osoba želi da je drugi opažaju; “odavanje” je mnogo suptilnija, ponekad nenamjerna, poruka koja se šalje djelovanjem i nijansama stila (Goffman 1959). Oba oblika izraza podložna su namjernoj manipulaciji, ali je “odavanje izraza” puno teže kontrolirati. Osoba može napisati “Ja sam žena”, ali održavanje stila i reakcija koje su uvjerljivo ženske za muškarca se može pokazati izuzetno teškim.

Je li “odavanje izraza” signal procjene ili konvencionalni signal? Čak i u stvarnom svijetu, u kojem je riječ o mnogo širem rasponu društvenih nijansi, postoje varalice. Transvestiti, profesionalni varalice, tajni agenti, svi su oni vješti u oponašanju istančanih nijansi društvenih kodova. Iako te nijanse nisu posve čvrst dokaz društvene uloge, iskustvo proživljavanja određene uloge uvelike utječe na sposobnost pojedinca da je dobro odigra: godine socijalizacije čine većinu žena vještima u igranju uloge žene u svojoj kulturi.¹⁴ Može se tvrditi da cijena izražena vremenom koje je potrebno da se potpuno savlada uloga zapravo te nijanse čini signalima procjene. Vrijedi li isto za virtualni svijet – jesu li nijanse komunikacije na Usenetu dovoljno složene da bi se nečije iskustvo iz življenja uloge u stvarnom životu “odalo”?

Promotrimo li ponovno prijašnji primjer, uočiti ćemo da iz zaglavlja i potpisa znamo autorovo ime (Owen Koslov), znamo da piše od kuće (owe@netcom.com) i s posla (okoslow@veritas.com). Nijedan od tih korisničkih računa ne otkriva nam mnogo o autoru. Netcom je komercijalni davatelj usluga, a veritas.com nije osobito poznata tvrtka. Ali zato autorova povijest korištenja mreže otkriva puno više. Promotrimo li njegove nedavne poruke, vidjet ćemo da ih prilično redovito šalje na tematske skupine, ne samo na skupinu sci.aquaria već i na slične tematske skupine rec.aquaria i alt.aquaria. Doima se kao strastveni ljubitelj akvaristike. Drugomu članu skupine koji je također zaljubljenik u porodicu ribica *Cyprinodontidae* dao je adresu skupine posvećene isključivo toj vrsti ribica. Šalje nekoliko poruka dnevno vezanih uz akvaristiku. Doznajemo i da vjerojatno ima previše ribica: “Da je barem meni vaša discipliniranost u održavanju broja vrsta na određenoj razini. Samo ‘lampeyea’¹⁵ imam 9 vrsta.” Njegova su pisma najčešće odgovori na pitanja ostalih članova skupine. Stil mu je uglavnom autoritativan,

¹⁴ Time ne želim reći da su sve stvari potpuno jasne. Vidi O'Brien (1999) za raspravu o složenosti rodnih uloga i dodatnih zamršenosti u njihovoj virtualnoj pojavi.

¹⁵ *Lampeye* je englesko ime za različite vrste tropskih ribica iz porodice *Cyprinodontidae*, nap. prev.

pedantan i kadšto ciničan. Slijede izvaci (s ispuštenim dijelovima) iz njegova odgovora osobi koja je preporučila izbjegavanje drvenog ugljena u akvarijima s biljkama:

Iako je točno da aktivni ugljik ne apsorbira samo organske ugljike, kategorička tvrdnja poput ove jest neprecizna. Ugljik može ukloniti neke minerale u tragovima, ali nećete moći potkrijepiti svoju izjavu da je to “loše” za biljke.... Štoviše, Chemi-Pure Dicka Boyda upotrebljava aktivni ugljik kao jedan od sastojaka, a ja još nisam čuo nijedan uvjerljiv izvještaj o njegovu negativnom djelovanju na biljke. Pokojni je doktor Bridge rabio mješavinu aktivnog ugljika i treseta kao sredstvo za pročišćavanje svog akvarija s biljkama i izvještavao o odličnim rezultatima.

S vremenom osobe koje često šalju poruke na tematske skupine ostavljaju snažan dojam. Čitatelj tematske skupine rec.aquaria vjerojatno će biti upoznat s ovakvim porukama pa će doći do nekih zaključaka i o pouzdanosti gospodina Koslova i o njegovoj osobnosti. Iako autor kaže vrlo malo o sebi, puno toga ga odaje.

Stil pisanja može identificirati autora poruke. Poznati i ozloglašeni pojedinci koji se žele pojaviti na mreži pod novim imenom, vjerojatno će lakše maskirati zaglavlje svojih poruka nego identitet koji se otkriva tekстом. Uvod u tematsku skupinu pod nazivom *cypherpunks*¹⁶ sadrži i sljedeće upozorenje:

Lista *cypherpunks* ima i svoga vlastitog net.ludjaka (engl. *net.loon*), tipa koji se zove L. Detweiler. Priča je preduga za ovaj tekst, ali dotični smatra da su članovi *cypherpunksa* utjelovljenje zla. Ako primijetite gusto pisanu tiradu, u kojoj se pojavljuju riječi poput “meduza”, “pseudo-prijevare”, “izdajstvo”, “otrov”, “crne laži”, to je vjerojatno on, bez obzira na to što piše u liniji “pošiljatelj”¹⁷

U ovom slučaju, kada se za uobičajeni signal procjene – ime u zaglavlju pisma – vjeruje da je neistinit, jezik je pouzdaniji signal nečijeg identiteta.

Jezik je također važan pokazatelj grupnog identiteta: “Što se tiče pripadnosti grupi, jezik je ključni čimbenik – identifikacijska pločica – i za samopercepciju i za percepciju izvana” (Saville-Troike 1982). Određeni se jezični uzorci razvijaju unutar tematskih skupina kako članovi stvaraju osebujući stil interakcije – posebice fraze i kratice. Neke su kratice uobičajene u svim skupinama: BTW, IMHO, YMMV

¹⁶ Oni koji se, između ostaloga, koriste šifriranjem kako bi od institucija vlasti zaštitili vlastitu privatnost, nap. prev.

¹⁷ “O *cypherpunksu*”, ftp://ftp.csua.berkeley.edu/pub/cypherpunks/mailling_list/list.html.

(*By The Way*, usput; *In My Humble Opinion*, prema mojem skromnom mišljenju; *Your Mileage May Vary*, tko zna što se može dogoditi). Druge su ograničena opsega: MOB, ONNA (*Mother Of the Bride*, majka mladenke; *Oh No Not Again*, o ne, ne opet – upotrebljava se na misc.kids.pregnancy, a rabe je žene koje su pokušavale zatrudnjeti da izvijeste o mjesečnom razočarenju). Stvaraju se nove kovanice, a svakodnevne riječi dobivaju nova značenja: *flame*¹⁸, *spam*¹⁹, *troll*²⁰, *newbie*²¹. Korištenjem tih izraza izražava se identifikacija s *online* zajednicom – nešto nalik na usvajanje lokalnog naglaska kad se preselite u novo područje.

Sudionici tumače te jezične oznake na temelju vlastite pozicije u društvenoj skupini. Tematske skupine mogu imati dvije ili više frakcija, od kojih svaka pokušava uspostaviti vlastiti stil i poglede kao “ispravnu” kulturu skupine. Alt.2600 je tematska skupina koja je posvećena računalnim hakerima i njima zanimljivim temama. Biti haker – ili se to pretvarati – odnedavno je steklo masovnu popularnost, pa su nazovihakeri i pomodni tinejdžeri prihvatili stil pisanja koji uključuje izmijenjeni pravopis (npr. “kewl” umjesto “cool”) te nasumičnu upotrebu velikih i malih slova. Stariji i iskusniji hakeri osjećaju potrebu da se ograde od tog društva. U nizu poruka pod naslovom “Attn LaMerZ and Wana-B’s”²² jedan je od njih napisao:

PAŽNJA nisi haker ako si gledao film HAKERI. PAŽNJA nisi haker ako šalješ poruku tražeći AOL-HELL, besplatni AOL, Unix lozinke, crakerjack ili laboratorij za stvaranje virusa. PAŽNJA nisi haker
AkO ImAŠ PROOBLEMA S TIpkOm zA VElika SloVA

- alt.2600

U ovom primjeru jezične oznake koje jedna grupa rabi za identifikaciju druga upotrebljava za izrugivanje.

¹⁸ Osnovno značenje: plamen; novo značenje: napad na određenu osobu ili grupu, izazivanje nezadovoljstva ili svađa, nap. prev.

¹⁹ Doslovno značenje: kuhano meso u konzervi; novo značenje: neželjena pošta, veliki dokumenti koji zagušuju adrese ili pošta bezobraznog ili komercijalnog sadržaja, nap. prev.

²⁰ Osnovno značenje: pecati iz čamca u pokretu; na internetu: mamiti nekoga na svađu i izazivanje nezadovoljstva članova tematske skupine, a bez stvarnog zanimanja za temu, nap. prev.

²¹ Kovanica: označava novaka, osobu nevještu u korištenju interneta, nap. prev.

²² Engl. *Attn* (od *attention*, pažnja), *LaMerZ* (od *lame*, traljav) *Wanna-B* (od *wanna-be*, osoba koja se pretvara da je netko, ali nikako to ne može postići): *pažnja traljavcima i prevarantima*, nap. prev.

Potpis

Jezične oznake poput navedenih važan su dio potpisa, koji je potpuno namjeran signal identiteta. Potpis se dodaje prema želji korisnika, iako se, nakon što je jednom kreiran, obično automatski dodaje poruci. Potpis može biti elektronička posjetnica, pomno izrađen izraz osobnosti, tajanstvena primjedba ili jednostavno ime. Potpis ne upotrebljavaju svi, i u nekim je forumima mnogo češći nego u drugima. Iako je sam potpis konvencionalan signal, koji je lako imitirati, često se upotrebljava kao sredstvo povezivanja s pouzdanijim pokazateljima identiteta te kao oznaka autorove veze s određenom podgrupom.

Potpisi se mogu rabiti kako bi povezali virtualnu ličnost s osobom iz stvarnog svijeta. Mreža izjednačava sve ljude: nitko ne zna jeste li muško ili žensko, nadređeni ili podređeni, imate li sijedu kosu ili ste tinejdžer. “Na internetu nitko ne zna da si pas”. To vam, dakako, neće odgovarati ako u stvarnom životu zauzimate neki viši položaj: nitko ne zna da ste vi cijenjeni stručnjak koji piše iz svog ureda, a ne neki tinejdžer koji se javlja iz svoje spavaće sobe. Jedna je od svrha potpisa iskazivanje svojeg statusa u stvarnom svijetu – ispisivanjem punog imena i prezimena, titule, odjela, telefonskog broja na poslu – tj. davanje dovoljno podataka da netko, ako je radoznao, može provjeriti jeste li vi onaj za kojeg se izdajete. Takvi potpisi-posjetnice uobičajeni su u tehničkim tematskim skupinama. Savjet osobe koja radi na mjestu “specijalista za sustav Unix” ili kao “direktor softverskoga razvojnog odjela” nosi dodatnu težinu, osobito ako je riječ o poznatoj i uglednoj tvrtki (jer zvučni naziv “direktor softverskoga razvojnog odjela” u nekoj nepoznatoj tvrtki ABC Software može se odnositi na osnivača tvrtke i jedinog zaposlenika). Takvi potpisi podrazumijevaju da autor šalje poruku kao službena osoba – da je voljan javno stati iza svojih izjava.

Tematska skupina koja sadrži mnogo potpisa-posjetnica jest `comp.security.unix`. Tu se raspravlja o tome kako sustave Unix učiniti sigurnima te o već poznatim nedostacima sustava. Dok velik broj sudionika čine sistemski administratori velikih institucija, drugi tek uče kako uvesti sustav u novoosnovane kompanije, a neki se, dakako, nadaju da će doznati kako upasti u takve sustave. Netko tko postavlja pitanje može navesti svoje podatke kako bi uvjerio one koji su možda voljni pružiti odgovor da je pitanje legitimno, a ne da je tek prikriveni pokušaj nekoga hakera-pripravnika da izvuče informacije. Poruka u kojoj se predlaže da administratori poboljšaju svoje stranice tako da promijene ovu ili onu liniju koda u sistemskom softveru mogao bi biti skriveni pokušaj da administratori-početnici umetnu slabe točke u sigurnosni sustav, a potpis kojim se potvrđuje legitimnost autora poruke umanjuje ovakve sumnje. Lažno predstavljanje velik je problem za sudionike ove skupine i oni su iznimno svjesni značenja potpisa i njihovih implikacija.

Jedna je važna nova svrha potpisa da uputi na autorovu osobnu stranicu (engl. *home page*) na *World Wide Webu*. Baš kao i potpis-posjetnica, i web-adresa može sadržavati potvrde o vjerodostojnosti i preporuke, ali i mnogo više. Osobna stranica može sadržavati detaljan prikaz vlasnika: ljudi ovamo stavljaju sve – od životopisa i dokumenata do fotografija i popisa omiljenih jela. Prisutnost osobe na webu nosi dubinu i istančanost koja ne postoji u nestalnom okruženju Useneta, a autorovo samopredstavljavanje na webu može dati važan kontekst za shvaćanje njegovih ili njezinih poruka.

Potpisi često uključuju i ograde u kojima obično stoji “Ovo su moji stavovi, a ne stavovi mojeg poslodavca”. Za mnoge ljude sudjelovanje u skupinama Useneta pomalo je nezgodno smješteno između poslovnog i privatnog života. Tematske skupine mogu biti važan izvor podataka za nečiji posao; ali mogu biti samo zabava. Bez obzira odnosi li se poruka na obradu signala ili argentinsku kulturu, ako dolazi s poslovnoga korisničkog računa, pojavit će se sa službenim elektroničkim zaglavljem tvrtke. Ograda u potpisu tada znači da se autor pojavljuje kao pojedinac, a ne kao službeni predstavnik tvrtke.

Potpisi se također upotrebljavaju kako bi se izrazila povezanost s određenom *online* skupinom. Mnogi potpisi sadrže računalne šale i izraze, što pokazuje da je osoba programer – pripadnik stare garde na mreži. Primjeri potpisa programera:

- (a) `#include <stdisclaimer.h>`
  - (b) `Write failed on / dev / brain: file system full`
  - (c) `Doom: 5% Health, 0%Armor, 59 cent Tacos, Let's go!`
  - (d) `Dave Mescher dmescher@csugrad.cs.vt.edu`
- GCS d H>+s+:-g+ p3 au a – w+ v, - ->! C++++,++ UU++++.A\$ p – L –
 3- E - - N++ K- W - - M V – po Y+ t - - 5 jx R G+ !tv b++ D- B - -
 e+, * u+ h- f+ r(+,++)@ !n, - - y?

U primjeru (a), izraz `#include<stdisclaimer.h>` rabi konstrukciju programskog jezika C kako bi upozorio na ogradu u potpisu (engl. *disclaimer signature*). On istovremeno ima i značenje ograđivanja (autor ne govori u službenom svojstvu) i izražavanja autorove povezanosti s programskim svijetom jezika C. Primjer (b) upotrebljava strukturu uobičajene poruke Unixa za grešku u sustavu. Čitatelju koji poznaje terminologiju Unixa izraz je poznat, a šala očita; ostalima je izraz jednostavno nejasan. Slično tomu, primjer (c) oponaša način bilježenja rezultata u popularnoj računalnoj igrici *Doom*. Potpise poput ovoga obično su izradili pojedinci i namijenjeni su isključivo upotrebi autora. Budući da morate

poznavati supkulturu da biste se mogli našaliti služeći se njezinim vokabularom, ovi potpisi, ako je riječ o izvornicima, pokazuju da je autor upoznat sa svijetom programiranja. Osim toga, svijet je u kojem se oni upotrebljavaju malen. Pojedinaac koji samo prepíše duhovit izraz druge osobe vjerojatno će ubrzo upasti u oči možda i ljutita tvorca. Moguća cijena imitacije – javno poniženje izazvano optužbom za plagijat – prilično je visoka. (Očarani duhovitošću izraza u tolikoj mjeri da mu ne mogu odoljeti, neki su pojedinci uveli običaj korištenja tuđeg potpisa – s navođenjem njihova tvorca).

Ovakvi su potpisi ono što Fiske naziva “produkcijama” (engl. “*producerly*” *writings*) napisi koji su lako dostupni, iako se igraju složenim mješavinama vokabulara i kodova (Fiske 1989). Takve igre riječi, kaže Fiske, zabavljaju i procesom otkrivanja slojeva značenja i zbog suprotstavljanja društvenih konteksta. “Write failed on / dev / brain: file system full”²³ nije samo igra na temu poruka Unixa o greškama o sustavu, nego se može shvatiti i kao komentar o previše podataka – ili kao istančano ruganje onima koji šalju poruke, a čini se da ne obraćaju pozornost na komentare ostalih. “#include <std disclaimer.h>” osim što je mješavina kulture Useneta i koda programera u jeziku C, aludira i na napornu sveprisutnost ograda.

Potpis u primjeru (d), koji navodi autorov “kôd štrebera” (engl. *Geek code*²⁴), nešto je drukčiji. Svrha je ovog kôda isticanje vlastitog “identiteta štrebera” – što uključuje identifikaciju sa štreberima kao skupinom ljudi te uspostavu vlastitoga osebnog i individualnog tipa štreberstva.

Pitate kako objaviti svijetu da ste štreber? Koristite se univerzalnim kôdom štrebera. Priključenjem organizaciji štrebera dobivate dozvolu korištenja ovoga posebnog kôda koji će vam omogućiti da objavite drugim skrivenim štreberima tko ste na jednostavan, kodificiran način.²⁵

Kôd se sastoji od niza opisnih kategorija i modifikatora. Prva je kategorija G, tip štrebera. GCS je kratica za *Computer Science Geek* (štreber u računalstvu; GSS bi značilo *Social Science Geek* – štreber u društvenim znanostima). Druga je kategorija d, odnosno stil odijevanja (engl. *dress style*). U primjeru (d) je bez modifikatora, što znači: “Odijevam se poput onih iz reklamnih kataloga. Dosadno, bezlično, bez života ili značenja”. Postoje mnoge mogućnosti, od “d++: Obično nosim konzervativnu odjeću kao što su poslovna odijela” pa sve do “!d: Bez odjeće. Prava modna poruka, zar ne?” Kôd štrebera može postati vrlo složen. Naprimjer, modifikator ‘>’ znači kretanje prema. Tako, oznaka H>+

²³ Izraz se može parafrazirati kao: “Neuspjelo zapisivanje podataka u mozak, arhiv je pun”, nap. prev.

²⁴ Engl. *geek* je osoba koja vrlo dobro poznaje područje koje je zanima (npr. računala), ali se ne osjeća lagodno među ljudima, nap. prev.

²⁵ Robert Hayden, *Geek Code*, <http://krxpton.mankato.msus.edu/~hayden/geek.html>, 1995.

znači netko čija kosa (H; engl. *hair*) nastoji doseći (>) dužinu do ramena (+). Kôd je prepun internih šala, npr. !H, oznaka za ćelavost, koristi se pravilom računalnog jezika u kojem “!” znači negaciju. U njemu ima i mnogo kulturnih referenci: na operativne sustave, na poznate osobe s interneta te na televizijske emisije i različite igre. Osoba se mora doista potruditi da dešifrira kôd štrebera, ali njegova osnovna poruka – identifikacija s *online* svijetom štrebera – lako je uočljiva bilo komu tko zna kako kôd štrebera izgleda.

Kôd štrebera inspirirao je mnogo drugih identifikacijskih kodova. Kôd Goth ima kategorije za stil odijevanja, *piercing*, glazbeni ukus; magični kôd pruža mogućnosti za izražavanje svog mišljenja o Kabbali, Aleisteru Crowleyju i vlastitim natprirodnim moćima; mačji kôd ima kategorije od vrste mačke do jačine pređenja. Čini se da kodovi potječu iz homoseksualnih *online* zajednica, a inspirirani su kôdom rupčića iz supkulture gej-barova i (prema uvodu u praoca svih kôdova, medvjedi kôd) astronomskom klasifikacijom shema za zvijezde i sazviježđa. Donedavno su takvi kôdovi u potpisima bili prava zagonetka za sve osim pripadnika određene zajednice. Web je omogućio da svatko može jednostavnim i brzim pretraživanjem mreže pronaći informacije koje su bile rezervirane samo za upućene, kao što je, primjerice, način dekodiranja kôda Muffdiva. Kodovi se još uvijek rabe kao oznake pripadnosti nekoj supkulturi, iako je danas njihovo značenje otvoreno. Oni mogu funkcionirati i kao turistički uvod u supkulturu, jer navode one teme koje su nekoj skupini najzanimljivije.

Neki su načini potpisa svojstveni određenim tematskim skupinama. Oni često upućuju na autorovu ulogu unutar skupine. Primjerice, *soc.couples.wedding* tematska je skupina posvećena planiranju vjenčanja, od detalja protokola pisanja pozivnica pa do savjeta kako se nositi s neprijateljski raspoloženom obitelji supružnika. Sudionici su takve skupine zaručene osobe, oni koji se žele zaručiti te oni koji vole davati savjete. Središnju grupu čine buduće mladenke. One postavljaju pitanja, prenose svoja iskustva, žale se na dobavljače hrane, djeveruše i buduće svekrve. I razvile su svoj vlastiti način potpisivanja:

Joan (i Mike, 27. svibnja 1995.)

Amy (& Chris, 7. rujna 1996.)

Sličan način potpisivanja može se naći i na *misc.kids.pregnancy*, u kojoj se buduće majke potpisuju navodeći očekivani datum rođenja djeteta. Takvi potpisi pokazuju poseban status autorica: kao mladenka ili buduća majka, njezina je životna situacija u središtu zanimanja grupe. Potpisi također upozoravaju i na privremenu prirodu ovog identiteta. Čitatelji znaju sve faze pripreme za vjenčanje, odnosno trudnoće.

Odgovori na poruke često sadržavaju i komentar na potpis (“10. lipnja – ja se udajem dan nakon toga! Jesi li već nervozna?”), čak i kad se tijelo poruke ne odnosi na autorovo / autoričino vjenčanje.

Naročito dobro određena zajednica pojavila se u skupini rec.motorcycles, gdje je nastao *online* klub nazvan *Žitelji pakla* (*Denizens of Doom* ili skraćeno, DoD). DoD je nastao kao satira na tematske skupine i stvarne motociklističke klubove, ali sada se pretvorio u pravi klub, s popisom članova i pravim članskim značkama. Članovi dobiju svoj broj u DoD-u, kojim se služe u potpisu. Pojedinač se mora prijaviti kako bi postao član i, premda procedura nije posebno tajanstvena, tko god se želi uključiti, mora znati ponešto o članovima grupe: broj u DoD-u u potpisu znači da autor nije novopridošlica. Ovako izgleda potpis iz grupe rec.motorcycles:

```
whiteb1@aol.com (Ben White)
AMA # 580866 COG # 1844
DoD # 1747 Čuvajte se, pustio me s lanca!
'95 VFR 750 za 5 dolara više mogao je biti crveni
'85 Shadow
nema više Connie
```

Uz broj u DoD-u potpis sadrži i oznaku članstva u Američkome motociklističkom društvu (*American Motorcycle Association*) te model motora koji autor posjeduje (ili je posjedovao); ovakav je potpis virtualna zamjena za boje i značke motociklističkih društava u stvarnom svijetu.

Naposljetku, potpis olakšava brzo prepoznavanje autora. U jednoličnom okružju ASCII²⁶ teksta malo je onog što bi jedno pismo vizualno razlikovalo od drugoga pa je lako zamijeniti dva autora sličnih imena ili jednostavno uopće ne primijetiti od koga pismo dolazi. Potpise je jednostavno raspoznati i oni identificiraju autora na prvi pogled.

Raspoznavanje pojedinaca važno je u mnogim skupinama. Sudionici u raspravama često zovu jedan drugog po imenu – i žučne rasprave i pisma podrške često se pišu kao osobna pisma. *Online* status se priznaje, a uglednim se članovima odaje priznanje. Ovaj je autor, i sam instruktor aerobika, opisao promjenu koju je unio u određeni pokret, a zatim poslao upit:

Bille Wheadonu i Larry DeLuca, jeste li ovdje? Čini se da ste vas dvojica najglasniji i najsavjesniji....

²⁶ Kratica od *American Standard Code for Information Interchange*, Američki standardni kod za razmjenu informacija, nap. prev.

Jesmo li Lori i ja zamjenom zamaha čučnjem samo zamijenili jedan problem drugim?

-misc.fitness.aerobics

Sudionici s visokim statusom imaju poseban tretman. Savjetnica za planiranje vjenčanja koja često savjetuje sudionike u skupini soc.couples.wedding zamolila je članove da joj pomognu u planiranju godišnjeg odmora. Takav zahtjev dosta odskače od područja rasprave te skupine i u normalnim bi okolnostima vjerojatno izazvao oštre odgovore sa zahtjevom autoru da se drži teme. Umjesto toga, nekoliko je ljudi oduševljeno poslalo prijedloge i savjete. Potpis je važan način da se osigurate da se vaše poruke pripišu pravoj osobi.

Od zaglavlja do potpisa, obilježja identiteta prisutna su u čitavoj poruci na Usenetu, počevši od navođenja vlastitog imena, dobi, seksualne orijentacije, do suptilnih obilježja koja "odaju" autora pomoću stila i rječnika. Supkulture virtualnog svijeta razvile su vlastita narječja, s kôdovima i jezičnim obrascima koji identificiraju pripadnike određene skupine. A ljudi su pronašli načine da kontroliraju do koje će mjere izložiti osobni identitet na mreži, od ustanovljivanja vjerodostojnosti pomoću potpisa-posjetnica do zaštitnog plašta privatnosti anonimnih *remailera*.

Prijevare i manipulacije

No, navedena obilježja identiteta nisu uvijek pouzdana. Korisničko ime u zaglavlju može se krivotvoriti, tvrdnje o identitetu mogu biti lažne, društvena obilježja mogu hotimice navoditi na pogrešne zaključke.

U tematskim skupinama na Usenetu ima različitih vrsta lažnog predstavljanja. Neke su vrlo štetne za pojedince ili zajednicu; druge su bezazlene, od koristi su onomu tko ih rabi, a nisu štetne za grupu. Neke su prijevare očite i svrha im je da ostave pogrešan dojam. Druge su manipulacije identiteta suptilnije, nalik na prilagodbe pri samopredstavljanju kojima se koristimo u mnogim situacijama u stvarnom životu.

Trollovi

U proljeće 1995. pojavila se nova korisnica u tematskim skupinama vezanima uz vjenčanja. Potpisivala se sa Cheryl, njezino je korisničko ime glasilo ultimatego@aol.com, a u svojim se porukama žestoko zauzimala za strogo tradicionalne formalne načine ponašanja. Česta je tema rasprava u tim skupinama kako organizirati vjenčanje uz ograničena sredstva. Kada bi žene razgovarale o ukrašavanju balonima, Ultimatego bi odgovarala da su baloni priprosti; kada bi rasprava prešla na pozivnice kućne izrade, oti-

snute na laserskom pisaču, ona bi se ubacila primjedbom da ljudi s ukusom pristaju samo na gravirane posjetnice. Neke su sudionice rasprave jednostavno bile zastrašene njezinim bliskim poznavanjem običaja viših slojeva; druge bi razbjesnili njezini neprestani komentari s visoka. Kada je napisala da ljudi koji si ne mogu priuštiti vjenčanje u punom sjaju tradicionalnog obreda ni ne trebaju organizirati svadbu i da im je bolje da samo odu k matičaru, uslijedila je vatrena i bučna rasprava. U tom je trenutku netko primijetio da je Ultimatego vjerojatno *troll*:

Poznato vam je pecanje? Kada bacite udicu u vodu i onda polagano pomičete štap naprijed-natrag u nadi da će riba zgrabiti mamac, to se zove "trolling". Upravo to rade i *trollovi* na internetu – pošalju poruku-mamac i čekaju dok netko ne zagriže i potom uživaju u svađi koja slijedi.

Trolling je igra u čijem je središtu lažni identitet, premda većina igrača ne sudjeluje u njoj svojevoljno. *Troll* se pokušava uvući u grupu kao pravi sudionik koji s ostalim članovima skupine dijeli zanimanje za određenu temu. Članovi skupina, ako su upoznati s postojanjem *trollova* i drugim načinima lažnog predstavljanja, pokušavaju razlikovati prave poruke od poruka *trollova*, a nakon što razotkriju pošiljatelja kao *trolla*, prisile ga da napusti skupinu. Uspjeh prepoznavanja ovisi o tome koliko članovi – i *trollovi* – dobro poznaju i razumiju obilježja identiteta; uspjeh u istjerivanju ovisi o tome je li grupa uspjela nametnuti određenu cijenu *trollova* sudjelovanja koja bi dovoljno smanjila njegov užitak.

Trollovi mogu imati visoku cijenu za grupu na nekoliko načina. *Troll* može prekidati rasprave unutar grupe, dijeliti loše savjete i uništiti osjećaj povjerenja u zajedništvo skupine. Nadalje, u grupama koje su postale osjetljive na *trollove* – gdje se javlja mnogo prijevara – mnoga se naivna pitanja često brzo odbijaju zbog sumnje na *trolling*. To može biti prilično odbojno za novog korisnika, kojega nakon što je poslao svoju prvu poruku smjesta dočekaju ljutite optužbe. Čak i kada su takve optužbe neosnovane, biti označen kao *troll* dosta je štetno za nečiju *online* reputaciju.

Rec.motorcycles je skupina u kojoj se okupljaju ljubitelji motora i u kojoj se muška podbadanja miješaju sa savjetima o tehnikama vožnje i opremi. Poštuje se umijeće vožnje zahtjevnog motocikla u teškim uvjetima, ali pokušaji izvođenja pothvata koji premašuju nečije mogućnosti izazivaju veliko neodobravanje. Početnici koji žele odmah voziti snažne motore vjerojatno će dobiti dobru bukvicu. Provociranje takva odgovora jedan je od ciljeva *trollova* koji traže svađu.

Predmet: Novi vozač; koji motor? Je li ZX11 dobar za početak?

Od: crystllthr@aol.com (CrystlLthr)

Organizacija: America Online, Inc. (1-800-827-6364)

Bok. Ja sam brucoš i htio bih kupiti svoj prvi motocikl. Vidio sam Kawasaki ZX11 i mislim da stvarno izgleda mrak. Bi li to bio dobar motor? Novac nije problem, tata će mi kupiti što god poželim. Isto tako, čuo sam da treba kupiti turbo opremu od g. Turba iz Houstona jer motor treba dodatnu snagu. Predlažete li još kakve promjene? I još nešto, kamo bih trebao ići da naučim voziti?

Derick Nichols

Tulane University

Nekoliko je članova ozbiljno shvatilo poruku. Neki su ljutito odgovorili:

Super, Derick! Sjajan motor! A s turbom će biti stvarno fantastičan. Ne brini se hoćeš li naučiti voziti, samo sjedni i odvezi se doma. No bila bi dobra ideja da ti tata odmah kupi i lijes i parcelu na groblju. Mislim da dobiju popust oni koji kupuju zx-11 kao svoj prvi motor. I, da, ne brini se ako naletiš na rešetku odvoda na cesti – ako iskriviš kotač, uvijek možeš tužiti grad.

Drugi su pokušali pomoći:

Ja se slažem sa Sherry [prethodni navod] iako to ne bih baš tako rekao. Derick, ako nisi nikad prije vozio motor, možda bi mogao početi s nečim manjim. Kao prvi motor ne moraš kupiti novi, tako da kad ga prerasteš, nisi u njega previše uložio (ako si ga kupio za gotovinu), ili ako si ga kupio na kredu da lakše otplatiš.

Većina je ipak zaključila da je riječ o *trollu*:

Ovo je sigurno mamac, jel' da?????

Meni ovo zvuči kao opasna udica za svađu...

Da, kupi ZX (rabljeni, '91. godište). A ja ću kupiti ono što ostane od njega za \$100,00 za dijelove :-)

Nekolicina je članova upozorila na očitu nedosljednost između potpisa i domene:

>> Ovo je sigurno mamac, jel' da?????

Budući da "brucoš" ne šalje poruke s .edu adrese, onda bih rekao da jest. :-)

Brucoš @ aol.com? Loš mamac, prozirno.

Ipak, kao s mnogim nedoumicama vezanima uz *online* identitet, pitanje Derickovih namjera ostalo je neriješeno:

>> >> Zabrinut sam zbog ovakvih ljudi na motociklima.

>> Zabrinut sam zbog ovakvih ljudi za računalima. Bez obzira koliko je mamac očit, netko će zagristi.

Ono što me još više plaši jest mogućnost da to uopće nije mamac.

U skupini poput rec.motorcycles povremena pojava *trolla* nije suviše opasna. *Trollova* igra, u kojoj provjerava oštromnost ostalih sudionika, ne razlikuje se mnogo od uobičajenih podbadanja, a primjedbe kao što je "Loš mamac, prozirno" pokazuju da je provjera dvosmjerni proces. Boljem bi se *trollu* odalo priznanje na dosjetljivosti; ovdje uvreda nije sama prijevara, već loš način na koji je izvedena.

U drugim grupama *troll* može počinuti veliku štetu jer uništava povjerenje unutar zajednice. Skupine koje se bave vjenčanjima, što ih je posjećivala Ultimatego, sastoje se od žena (i pokojeg muškarca) iz različitih sredina, koje raspravljaju o planiranju emocionalno nabijenog događaja, prepunog briga vezanih uz obitelj, običaje, novac i status. U njima se razvila kultura koja ne odobrava nikakve autoritativne izjave o "ispravnom" načinu na koji treba postupati, pa autori svoje savjete daju uz ogradu poput "prema mojem mišljenju" ili "mnogi to često čine ovako". Poruke osobe pod nadimkom Ultimatego nisu u početku bili uvredljive, ali je njihov formalan i autoritativan stil bio u suprotnosti s razgovornim tonom ostalih sudionika.

Jedna je žena napisala:

Bok svima. Neki moji kolege i ja razmišljali smo da li se još uvijek smatra neprikladnim nositi bijelo na nečijoj svadbi. Jedna se od djevojaka upravo udala i primijetila je da je dvadesetak žena (400 gostiju) bilo odjeveno u bijelo. Njoj to nije smetalo, ali je netko od gostiju to kasnije komentirao. Hvala, Jaime (i Jet) 03-09-96

Ultimatego je odgovorila:

Draga Jaime,

Smatra se neprikladnim odjenuti bijelo na vjenčanju budući da to nalikuje natjecanju s mladenkom. Gošće su bile neprikladno odjevene. Crna je odjeća tabu čak i kao modni izraz budući da se tradici-

onalno povezuje s oplakivanjem.

Srdačan pozdrav,

Cheryl.

Da je Ultimatego održala ovaj identitet, vjerojatno bi bila prihvaćena kao pratilja u grupi, nepozvana, ali ne i sasvim nepoželjna. Međutim, njezina je krinka polagano padala. Njezin se ton mijenjao od hladnog k bezobraznomu, njezina savršena gramatika pretvarala se u obično vrijeđanje. Sudionici koji su inače mogli računati na potporu ostalih članova našli su se pod paljbom Ultimatega. Ljude koji traže savjet o bolnoj temi, primjerice o roditeljima koji odbijaju doći na vjenčanje, sputava osjećaj da se neki članovi skupine vode osjećajem neprijateljstva ili nastranim smislom za humor.

Neki *trollovi* namjerno šalju pogrešne informacije. U skupini *rec.pet.cats*²⁷, osoba pod imenom keffo savjetovala je da se mačke može odviknuti od oštrenja kandži na namještaju i griženja kablova tako da ih se poškropi vodikovim peroksidom. Ponovno su reakcije ostalih članova bile različite. Ova je skupina imala mnogo iskustava s neslanim šalama i mnogi su čitatelji odmah povikali "*troll!*". Ostali su vjerovali da je autorica bila dobronamjerna i da jednostavno nije znala da bi takav postupak bio strahovito bolan za mačku; činjenica da se predstavljala kao djevojčica iz osmog razreda trebala je objasniti njezinu naivnost. A neki su se čitatelji čak složili da bi to bio razuman prijedlog, dok im upućeni članovi nisu objasnili koliko je to opasno za mačje oči. Iako je iskustvo naučilo članove *rec.pet.cats* da je najbolje ne obazirati se na neprijateljske poruke, ovaj se slučaj ipak malo razlikovao:

Osobno smatram njezin marginalni sadizam nad mačkama podjednako strašnim kao i puno otvoreniji sadizam tematske skupine *alt.t*steless*, zato što bi ona zaista mogla uvjeriti ljude da su njezini prijedlozi bezopasni. Znaju li ljudi koji ne nose kontaktne leće koliko je bolno staviti pogrešnu otopinu u oči? Mislim da ovakav tip podmuklih *trollova* treba odmah iskorijeniti, baš kao i sve ostale, s tim da je u ovom slučaju vrlo važno da ostali brzo upozore na okrutnost njezinih prijedloga. Smatram da ostale *trollove* treba posve ignorirati.

Teško je odoljeti i ne odgovoriti na *trollove* poruke, jer su sročene tako da huškaju. No upravo tako *troll* može nanijeti najveću štetu jer skreće razgovor s teme određene tematske skupine i pretvara ga u žučnu raspravu. Stoga većina grupa savjetuje svojim članovima da ne obraćaju pozornost na takve poruke, i

²⁷ Engl. *pet*, kućni ljubimac; engl. *cat*, mačka, nap. prev.

zato da bi se rasprava držala teme i u nadi da će se *troll*, ako mu se ne pokaže pažnja, povući. Neki upućuju nove korisnike da pročitaju *Najčešća pitanja* u kojima će naučiti kako se koristiti *killfileovima*, filtrima koji omogućavaju korisniku da izbjegne poruke određene osobe ili s određenom temom. (Zapravo, detaljni opis načina korištenja *killfileova* u *Najčešćim pitanjima* neke tematske skupine svojevrsni je virtualni ožiljak, jer pokazuje da je grupa već imala neugodna iskustva s *trollovima* i svađama (engl. *flame wars*)).

Također se često preporučuje osobno prekoriti krivca putem elektroničke pošte, jer se na taj način izbjegava skretanje s teme na skupini. Takav odgovor može biti doista djelotvoran u zaustavljanju onih čiji osnovni cilj nije bio uzrujati druge:

Želio bih se ispričati svakomu od vas koji ste skinuli smeće koje sam poslao... Još jedanput oprostite i u budućnosti ću više paziti. E, i također bih zahvalio stotinama onih koji su mi poslali e-mail kako bi mi skrenuli pozornost na to.

-comp.cad.autocad

To, međutim, može u još većoj mjeri potaknuti *trollove* čija je namjera započeti svađu. Ako se, međutim, autor koristi lažnim imenom i adresom, ovakvo upozorenje nije moguće.

Odgovor *trollu* može se skupo platiti. *Troll* vas može neugodno izvrijeđati, kao što se to dogodilo osobi koja je pokušala objasniti autoru pod nadimkom keffo (a koji je, kako se to kasnije ispostavilo, zapravo student) da je način na koji razmišlja pogrešan:

Dvaput sam pokušao stupiti u kontakt s Kristen (Keffo) (e-mailom). Otkrio sam da je obična bezobrazna, neobrazovana djevojčica koja nema poštovanja ni za što – ni za odrasle, ni školu, ni kulturu, ni život i sl. Od nje sam dobio samo vulgarne psovke. Objasnio sam da AKO želi biti prihvaćena u grupi, mora svima poslati pismo isprike. Jasno mi je rekla što da učinim s tim pismom...

Druge koji su osobno odgovarali napasnicima s tematskih skupina, *trollovi* su zasuli elektroničkom poštom ili su stupili u kontakt s njihovim sistemskim administratorima, ili šefovima, te ih optužili da izazivaju probleme na mreži.

Obavješćavanje prekršiteljeva sistemskog administratora obično je zadnje rješenje kojemu se pribjegava tek kada postane jasno da su pravila pristojnosti Useneta prekršena. Pismo sistemskom administratoru davatelja usluga čiji je korisnički račun imao keffo u kojem se pošiljatelj požalio na sve agresivnije poruke rezultirao je zatvaranjem keffova korisničkog računa:

Keffo je zapravo mladić s fakulteta. Već mi je bilo dosta ovakvih prigovora tako da njega više nećete čuti. Ovo je bila kap koja je pretila čašu.

Koliko će ozbiljno sistemski administratori ili drugi mjerodavni shvatiti pritužbe, razlikuje se od jednog do drugog dobavljača usluga. Neki neće učiniti ništa; drugi po kratkom postupku isključuju korisnike čak i na osnovi neprovjerenih optužbi.

Prijevarena lažiranjem kategorije

Ljudi ne opažaju druge kao posve jedinstvene pojedince, nego na osnovi obrazaca društvenih kategorija. Naši prvi dojmovi, temeljeni na kratkom promatranju, određuju osnovne društvene kategorije u koje smještamo osobe koju smo tek upoznali, a to oblikuje iduće, detaljnije interpretacije njihovih motiva i ponašanja (Simmel 1971). Da bi se promijenila prvotna kategorizacija, može biti potrebno mnogo važnih dokaza – skloniji smo reinterpetaciji događaja nego preispitivanju osnovne klasifikacije (Aronson 1995).

Troll se upušta u lažiranje kategorije. Stvarajući dojam da pripada određenom tipu – da je gorljiva čuvarica tradicionalnih vrijednosti koja pokušava pomoći mladenkama da ne griješe u pitanjima ukusa; da je djevojčica koja svoja otkrića o brizi za mačke dijeli s ostalima; da je iskreni brucoš koji želi kupiti svoj prvi motocikl – *troll* manipulira čitateljevom prvotnom interpretacijom svojih poruka. Tek kada *troll*-ova djela i očekivanja temeljena na procjeni kategorije postanu sasvim nespojiva, počinje se otkrivati prijevarena; kad, prema Goffanovoj (1959) metafori izvedbe *troll* progovori izvan lika. Ipak, mnogi će čitatelji prije pokušati reinterpetirati njegova djela nego posumnjati u prvotnu identifikaciju. Presudni je trenutak u prepoznavanju *troll*a u skupini kad netko ponudi dokaz da prava osoba, koja stoji iza virtualnog identiteta, nije ona za koju se izdaje.

Još je mnogo drugih vrsta *online* prijevare lažiranjem kategorije. Tipičan je primjer takvih prijevara promjena roda (O'Brien 1999; Turkle 1995), osobito u MUD-ovima i pričaoicama (engl. *chat rooms*) u kojima je seks glavna tema razgovora (ili barem važan podtekst rasprave). U skupinama Useneta lažiranje roda puno je rjeđe, osim, naravno, u skupinama čija je glavna tema seks i rod. Slučajevi sličnog tipa prijevare lažiranjem kategorije, npr. lažiranje dobi, javljaju se na Usenetu; no, kako mnogi slučajevi nisu očiti, nemoguće je procijeniti koliko su česti.

Ono što se ovdje čini uobičajenim jest poboljšanje statusa. Mnoge grupe imaju nekakav uzor: savršeni haker u grupi alt.2600, *cool* motorist u rec.motorcycles, mišićavko u misc.fitness.weights. Sudionika koji se želi izdati za utjelovljenje uzora ostali članovi grupe pažljivo proučavaju. Status je u tim

grupama važan i za one čije je pravo na visok status opravdano (ili su sasvim prevarili ostale); prihvatanje dvojbena tvrdnja poljuljalo bi vrijednost i ekskluzivnost njihova vlastitog položaja.

“Svi MI znamo da je Barry cendravo štene, ali to što je nedavno poludio jer sam poruci priložio svoju fotografiju stvarno je bila prava tirada. Mnogo sam mu puta rekao da pošalje svoju fotografiju i dokaže da je dobro građen, onako kao što tvrdi, ili neka već jednom zašuti”.

-misc.fitness.weights

Usmena tvrdnja da je netko mišićav predstavlja konvencionalni signal. Promjena okruženja (odnosno pojava weba) omogućila je slanje pouzdanijeg signala mišićavosti – fotografije. Istaknuti član grupe (autor prethodnog navoda) stavio je svoju fotografiju na mrežu i tako potkrijepio svoje pravo na status (fotografija je doista dojmljiva). Većina je sudionika pozdravila taj čin i rekla da im je korisno vidjeti kako izgleda drugi sudionik te da su se dodatno uvjerali u autorove tvrdnje o poznavanju struke zbog njegova izgleda. “Barry” je, međutim, to dočekao vrlo neprijateljski i ponovio tvrdnje o vlastitoj snazi; na to su ga mnogi pozvali da dokaže svoje riječi – odnosno da potkrijepi konvencionalni verbalni signal signalom procjene, tj. fotografijom.

U nekim su grupama same poruke signali procjene za istaknute osobine. U grupi rec.arts.poetry oni koji žele postati pjesnici šalju svoje stihove kako bi čuli kritike drugih; u skupini comp.lang.perl programeri daju odlično kodirana rješenja kao odgovor na molbu za pomoć. Zanimljiv je primjer skupina alt.hackers. Riječ je o moderiranoj skupini, što znači da se poruke ne mogu slati izravno na skupinu, već najprije moderatoru koji ih (u običnim moderiranim grupama) pročisti od nevažnih ili neprihvatljivih materijala i potom ih šalje. Alt.hackers rabi ovaj mehanizam, ali bez stvarnog moderatora; da biste poslali poruku, morate pronaći način kako da upadnete u sistem tematske skupine. U ovakvim grupama tvrdnje o statusu i poziranje mnogo su rjeđi. To je osobito vidljivo kad usporedimo alt.hackers i sličnu skupinu alt.2600 (koja nema “prijemnog ispita”). Poruke u prvoj grupi obično su vezane uz temu i informativne su; one u drugoj često su (kad nisu sasvim udaljene od teme) prepune hvalisanja vlastitim sposobnostima i odvažnošću te sitnim upadima u druge sustave.

“Zašto svi stalno pišu o tome kako su sposobni izvesti nevjerojatne stvari, ali dosad se još nije pojavio nikakav dokaz? Sve je to vrlo lako izmisliti jer to nitko ne može opovrgnuti, no nitko još ništa nije niti dokazao. Ne šalžite takvo smeće, osim ako nemate nekakav način da to i dokažete”.

-alt.2600

Imitacija

Nisu sve *online* prijave vezane uz kategorije. Identitet pojedinca – tvrdnja osobe da je određeni pojedinac – također se može osporiti. Osobito je skup oblik prijave imitacija (engl. *impersonation*). Ako se mogu izdati za tebe, mogu ti sasvim uništiti reputaciju, bilo u *online* bilo u *offline* svijetu.

U usporedbi s materijalnim svijetom, u *online* svijetu prilično se lako izdati za nekoga drugog jer u njemu ima razmjerno malo obilježja identiteta.²⁸ Začuđujuće je velik broj poruka koje je netko poslao u ime druge osobe, samo se potpisavši tuđim imenom, bez da oponaša nečiji stil pisanja ili lažira informacije u zaglavlju. Još više čudi koliko uspješne takve loše imitacije mogu biti. Čitatelji često ne obraćaju pozornost na informacije u zaglavlju – ili mogu naići na falsifikat u sljedećoj poruci, citiranoj bez zaglavlja.

Koliko će takve imitacije biti škodljive, ovisi o tome koliko su klevetničke lažne poruke i hoće li čitatelji primijetiti da je riječ o lažiranoj poruci. Kada do imitacija dođe u tematskoj skupini da bi se diskreditirao netko od sudionika, ciljani će član vjerojatno primijetiti takve poruke i zanimati ih:

Vrlo sam uznemiren jer sam otkrio da me, nakon tek dva tjedna korištenja internetom, netko imitira...
Je li to stvarno tako lako učiniti? Ili se ta osoba ipak morala potruditi oko toga? Otkrio sam poruke poslone na tematsku skupinu koje sam navodno ja poslao... ali zapravo nisam.

-alt.alien.visitors

Budući da se poruke na Usenetu ne čitaju uvijek kronološkim redom, neki će članovi možda pročitati samo lažirane poruke, a preskočiti onu u kojoj se razotkriva prijevara. To je još vjerojatnije ako je lažirana poruka izazvala žestoku raspravu i svađu. U tom će slučaju mnogi čitatelji jednostavno preskočiti taj niz poruka, kao i sve buduće poruke sudionika u toj raspravi.

Neke su od najopasnijih imitacija izvedene bez namjerne zlobe prema žrtvi, koja je slučajno poslužila kao korisni identitet iza kojeg se imitator može sakriti. Nove se korisnike računala upozorava da dobro čuvaju svoje lozinke i da paze da se odjave kada se koriste javnim terminalima. Može biti vrlo teško dokazati da niste doista napisali riječi koje očito dolaze s vašeg korisničkog računa.

²⁸ Postoji tehnološko rješenje ovog problema. Digitalni potpis može osigurati da se poruka ne može promijeniti nakon što je potpisana i, uz različite razine potvrđivanja, može zajamčiti da je određena osoba doista potpisala poruku. Zanimljivo je da je potvrda identiteta stvar osobnog povjerenja. Pojedinci jamče za druge pojedince i njihovo osobno jamstvo postaje dio digitalnog potpisa. Ako ne znam ništa o ljudima koji jamče za tebe, jamstvo je bez značenja. Trenutačno je teško koristiti se njima, iako je to više problem sučelja nego same tehnologije. Kako šifriranje i dešifriranje postaju sastavni dio virtualnog okruženja, pojava stvarne osobe za koju netko daje jamstvo može se početi uvelike razlikovati od drugih kratkotrajnih bića (za tehničke pojedinosti vidi Garfinkel 1995).

Želio bih zahvaliti svima koji su nam skrenuli pozornost na besramne poruke što su poslane na grupu prije nekoliko dana... Nakon razgovora s osobom s čijega su računa pristigle te poruke, postalo je jasno da je riječ o novom korisniku koji je napustio terminal prije nego što se odjavio. Molim vas da se suzdržite od slanja pošte ovom korisniku (ST40L) vezane uz tu poruku. On je uzrujan zbog tog incidenta i naučio je važnu lekciju na bolan način.

-soc.culture.jewish

U ovom je slučaju korisnik uvjerio administratora da su poruke (antisemitskog sadržaja) bile falsifikati. No on se ipak mora nositi s činjenicom da su poruke koje smatra odvratnima izašle u javnost pod njegovim imenom. Ovo je postalo osobito neugodnim nakon pojave arhiva na Usenetu koji se mogu pretraživati. Pretraže li se poruke koje je napisao ovaj korisnik, pojavit će se falsificirane poruke, ali ne i popratna objašnjenja, poput prethodnog, koja su napisali drugi).

Skrivanje identiteta

U mnogim je pojedinačnim slučajevima identitetskih prijevara riječ o izostavljanju, a ne preuzimanju identiteta; tj. riječ je o skrivanju vlastitog identiteta. Katkad ljudi skrivaju identitet kako bi izbjegli *killfile-ove*. *Killfileovi* su filtri koji omogućuju da preskočite neželjene poruke: ako nekoga stavite u *killfile*, više nećete vidjeti njegove poruke. Iako *killfileovi* možda nalikuju elektroničkoj verziji noja koji skriva glavu u pijesku, navodno su vrlo djelotvorni i omogućavaju održavanje čitljivosti tematske skupine. Oni koji rabe *killfile* više ne vide iritirajuće poruke i ne dolaze u iskušenje da na njih odgovore, što smanjuje broj gnjevnih poruka koje se ne drže teme grupe. Osobi koja je stavljena u *killfile*, Usenet postaje frustrirajući hodnik u kojem su mu sva vrata zatvorena: koliko god on vikao, nitko ga ne čuje. Neki autori, odlučni da se njihov glas čuje, neprestano mijenjaju imena pod kojima šalju svoje poruke.

Odustao sam od pokušaja da Grubora i njegove bezbrojne pseudonime stavim u *killfile* kada je moj filter premašio 10k. Ne šalim se! Priznajem, samo polovica otpada na našeg dragog Grubora, a druga polovica na *spam* reklame 'vrućih telefona'. Ipak, 4-5k samo za jednu osobu pomalo je smiješno.

- news.groups

Program *killfile* traži korisničko ime u zaglavlju, što ga program za slanje pošte obično automatski ubacuje. Razlog zbog kojega neki mogu stvoriti bezbrojne pseudonime vezan je uz promjenu zaglavlja iz signala procjene u konvencionalni signal.

Donedavno su podaci iz zaglavlja bili prilično pouzdani. Većina je ljudi pristupala Usenetu pomoću programa koji je automatski ubacivao korisničko ime i trebalo je veoma dobro poznavati programiranje da bi se promijenilo zadane elemente. Danas mnogi programi dopuštaju da pošiljalatelj sam upiše ime i adresu, što znatno olakšava slanje pošte s lažnim imenima i adresama. Pažljivi promatrač može primijetiti sumnjive nepravilnosti u zapisu prolaska pisma mrežom (engl. *routing data*) što može otkriti poruke s lažnih adresa.²⁹ Međutim, rijetki će ljudi tako pomno pregledavati poruke, osim ako nemaju poseban razlog da sumnjaju u njihovo podrijetlo.

Budući da su podaci iz zaglavlja postali konvencionalni signal, tako se i mogla proširiti takva vrsta prijevare. Korištenje pseudonima *online* ima mnoge prednosti i, osim ako pošiljalatelj nameće visoku cijenu grupi (primjerice, ako je dosadan ili imitira drugog sudionika), nema razloga da se plaća visoka cijena provjeravanja svake poruke.

Ljudi imaju mnogo razloga zbog kojih ne žele otkriti svoje ime *online*:

Što se tiče otkrivanja moga imena ili davanja otisaka ili što god već tražite, ne bi išlo. Na ovoj se mreži događa puno više stvari od samo `misc.fitness.weights`. Uključen sam u mrežni rat u `alt.religion.scientology`. Pripadnici kultova dosad su napali svoja 4 kritičara pod lažnom optužbom za kršenje autorskih prava, a u jednom su slučaju podmetnuli veliku količinu LSD-a na četkicu za zube osobe koju su napali, samo nekoliko dana prije nego je trebao svjedočiti. U mojem su gradu nekoliko puta osuđivani za različite zločine, između ostalog za infiltraciju u gradske, okružne i federalne policijske snage. Ne, neću vam otkriti svoje ime samo da bih udovoljio vašoj radoznalosti. Pomirite se s tim.

- `misc.fitness.weights`

Pokatkad je doista opasno biti "viđen" *online*. Jedan izgređnik na Usenetu prosljeđuje poruke nekih pošiljalatelja mjerodavnima, tvrdeći da zloupotrebljavaju mrežu te da je autor *troll*, itd. Iako su izvorne poruke koje prosljeđuje sasvim opravdane (npr. pitanja o preciznosti cjelobrojnih podataka u bazama), mnogi mjerodavni ne poznaju kulturu Useneta i obično odmah pretpostave da zaposlenik sigurno čini nešto loše – i to u radno vrijeme i pod imenom tvrtke. U *online* raspravi o ovom slučaju nekoliko je ljudi spomenulo da, iako imaju besplatan pristup internetu na poslu, za osobne se potrebe koriste uslugama

²⁹ Pismo koje se šalje na Usenet prolazi mrežom tako što od pošiljalatelja prolazi nizom mjesta na Usenetu, a svaki od njih pismo prosljeđuje sljedećem. Kada napokon stigne do određenog čitatelja, pismo je prošlo kroz dvadeset ili više mjesta ili skokova (engl. *hops*) od kojih svaki ostavlja svoje ime u zaglavlju poruke. Nije moguće predvidjeti kojim će točno putem proći pismo od pošiljalatelja do primatelja (jedno od važnih tehničkih obilježja interneta jest mogućnost samopreusmjerenja poruke ako naiđe na isključene strojeve ili zagušene putove), ali vidljive nejasnoće u putu znak su falsificirane poruke.

komercijalnih davatelja, osobito za rasprave na Usenetu: “Radije ću plaćati davatelju usluga za privatni korisnički račun nego riskirati da neki luđak uznemiruje moje poslodavce.”

Privatnost je uobičajeni razlog za korištenje pseudonima budući da je Usenet otvoreni javni forum u kojem autori nemaju nadzor nad tim tko čita njihove poruke. Nadimcima se služe i ljudi kojima je neugodno, npr. sistemski administratori kada pitaju kako popraviti nešto što bi trebali znati. Ljudi koji otkrivaju izuzetno osobne podatke (npr. u skupinama koje se bave depresijom poput alt.support.depression) ili oni koji raspravljaju o temama koje su zakonski upitne (kao o drogama u rec.drugs.psychodelic) često upotrebljavaju anonimne *remailere*. Naposljetku, neki ljudi jednostavno ne žele da njihovo sudjelovanje u skupinama na Usenetu bude svima poznato, koliko god ono bilo bezazleno.

Korisno je razlikovati pseudonimnost od potpune anonimnosti. U virtualnom su svijetu mogući različiti stupnjevi identifikacije. Potpuna anonimnost jedna je od krajnosti, a raspon ide od potpune anonimnosti do potpunog imenovanja. Pseudonim, iako ga možda nitko ne može povezati sa stvarnom osobom, može razviti dobru reputaciju u virtualnom svijetu; poruka poslana pod pseudonimom može biti prepuna kontekstualnih podataka o pošiljatelju. S druge strane, potpuno anonimna poruka sasvim je samostalna.

Anonimnost (uključujući i pseudonimnost) vrlo je kontroverzna u *online* svijetu. S jedne se strane proglašava spasiteljem osobne slobode, nužnim za očuvanje slobode u doba sve više sofisticiranih načina nadzora. Anonimnost “omogućava da si ljudi stvore reputaciju na osnovi kvalitete svojih zamisli, a ne na osnovi posla, bogatstva, dobi ili statusa” (May 1994). No, s druge strane, osuđuje se kao poziv na bezvlašće, jer pruža zaštitu kriminalcima, od onih koji izbjegavaju plaćanje poreza do terorista. “Glavna je svrha anonimnosti”, izjavio je sudac Vrhovnog suda Scalia, “olakšavanje prijestupa uklanjanjem odgovornosti” (prema Froomkin 1995).

Obje strane imaju neke dobre argumente, koji umnogome ovise o tome kako se definira razlika između anonimnosti i pseudonimnosti. Mnogi od vatrenih pristaša kodirane privatnosti složili bi se da je izraz “anonimna zajednica” oksimoron; njihov je ideal svijet pseudonima u kojem bi reputacija bila zasnovana na zaslugama (May 1994). Potpuno anonimne osobe mogu komunicirati jedne s drugima, ali u njihovim se interakcijama ne stvara osobna povijest: u potpuno anonimnom okruženju nemoguće je stvaranje bilo kakva ugleda. Motivacija za mnoga obilježja koja povezujemo sa zajednicom, od uzajamne suradnje do stvaralačkih napora ovisi o postojanju odjelitih i stalnih ličnosti.

Zanimljivo je i pitanje odgovornosti osobe koja se pojavljuje pod pseudonimom. Kazne za izgrede na *online* ugrubo se mogu podijeliti u dvije osnovne kategorije: one koje uključuju uspostavljanje veze s osobom iz stvarnog svijeta i one koje to ne uključuju. U prvu kategoriju ulaze pritužbe sistemskom administratoru ili nekome drugom autoritetu iz stvarnog svijeta, dok je u drugoj kategoriji riječ o *killfileo-*

vima i javnim prozivanjima. Slanje uvredljive elektroničke pošte negdje je između ovih dviju vrsta kazni – morate znati elektroničku adresu kojom se prekršitelj služi da bi on uopće vidio takvu poštu, ali ta adresa može biti sigurno zaštićena pseudonimom u odnosu na identitet u stvarnom svijetu. U elektroničkom okruženju u kojem su pseudonimi česti, praktične su jedino kazne koje ne traže vezu sa stvarnim svijetom. Iako takvi mehanizmi mogu samo obeshrabriti, ali ne i zaustaviti zabranjeno ponašanje, mogu imati velik učinak (Kollock i Smith 1996).

Razvoj virtualnog svijeta

U svijetu biologije promjene u načinu signalizacije obično su dosta spore, i zbivaju se tijekom duljega evulucijskog razdoblja. U svijetu ljudske interakcije promjene mogu nastupiti prilično naglo. Ako zbog brojnih prijevara signal izgubi svoje značenje, može biti zamijenjen pouzdanijim signalom procjene ili, pak, društvo može početi kažnjavati prijevare. U virtualnom se svijetu mijenjaju i sudionici i samo okruženje: sudionici uspostavljaju nove načine interakcije, a okruženje se razvija tijekom njegove izgradnje i promjena.

Killfileovi su dobar primjer društvenog djelovanja koje nema dobru potporu postojeće tehnologije. Jedno od osnovnih obilježja (ili mana) Useneta jest da su čitatelji nevidljivi. Prednost je u tome što to pruža osjećaj intimnosti, koji bi sasvim vjerojatno bio nemoguć da je svaki autor svjestan golema broja ljudi koji prate tematsku skupinu. Mana je u tome što je teško nekome pokazati da ga ignorirate. Potreba da se nekoga javno odbije rješava se slanjem poruke u kojoj stoji “Plonk!”³⁰, kao odgovor na onu zadnju poruku koja je pretila čašu i uzrokovala da nekog stavite u *killfile*. “Plonk” je zvuk bacanja prekršitelja u *killfile*.

>Zašto ljudi imaju potrebu objaviti cijelom svijetu da su nekoga

>bacili u *killfile*? Jaka stvar. Pa to se događa cijelo vrijeme.

>Bacite ih i nastavite živjeti.

“Na internetu nitko ne čuje tvoj *killfile*”. Katkad nije samo nužno nekoga smatrati idiotom nego mu to morate i jasno pokazati. Samo se pitam odakle im ideja da *killfileovi* imaju zvučne efekte...

-alt.cypherpunks

Izraz koji je suprotan riječi “plonk” jest poruka u kojoj se kaže “da, slažem se!” (engl. “yes, I agree!”). Takva potvrda znači da neki članovi oduševljeno podupiru određeno mišljenje i na taj način

³⁰ Engl. *plonk* znači baciti nešto teško tako da se čuje zvuk pri udarcu o tlo, ovdje se *plonk* upotrebljava kao onomatopeja za taj zvuk, nap. prev.

pokazuju svoju povezanost s nekom zamisli ili osobom. Neki ne odobravaju takve poruke, jer nisu u skladu s bontonom na Usenetu budući da zahtijevaju previše vremena i truda da se pohrane, s obzirom na to da pružaju vrlo malo podataka.

Virtualni je svijet potpuno izgrađeno okruženje. Arhitekti virtualnog prostora, od dizajnera softvera do administratora web-stranica, oblikuju zajednicu na dublji način nego njihovi kolege iz materijalnog svijeta. Ljudi jedu, spavaju i rade u građevinama, a građevine utječu na to s kolikim to zadovoljstvom čine. Ali građevine ipak ne kontroliraju sasvim njihovu percepciju svijeta. U elektroničkoj domeni dizajn okruženja je sve. Zna li ili ne sudjeluju li drugi ljudi u komunikaciji ili je razgovor privatniji, možete li povezati *online* identitet sa stvarnom osobom, imate li samo nejasnu predodžbu o ljudima koji vas okružuju ili ih poznajete do najsitnijih detalja – sve je to određeno dizajnom okruženja.

Kako se može preurediti Usenet ili sličan komunikacijski sustav tako da omogućiti bolje prenošenje društvenih obilježja? Sustavi koji mogu pokazati sudionike ili njihovo ponašanje – kako su se čitatelji kretali po skupini i koliko se blisko ili daleko drugi čitatelji smještaju u odnosu prema nekoj zamisli ili osobi – tehnički su izvedivi. No, pitanje je kako bi to utjecalo na zajednicu Useneta. Moje je mišljenje da bi vidljiviji društveni obrasci pojačali društveni pritisak, što bi zajednicu učinilo mnogo discipliniranijom i manje spontanom. No teško je predvidjeti društvene posljedice tehnologije, osobito kada je cijelo okruženje u neprestanoj mijeni.

Primjerice, poruke na Usenetu nekoć su bile nepostojane i dostupne samo nekoliko dana ili tjedana, a nakon toga bi nestale s mreže. Od 1995. godine javilo se nekoliko arhiva. Oni mogu bezgranično produljiti vijek trajanja poruka i, što je još važnije, omogućavaju pretraživanje. Naprimjer, može se zahtijevati popis čitavog opusa nekog korisnika Useneta. Bez takve je tražilice pretraga svih poruka nekog od pošiljatelja bila praktički nemoguća: mogli ste znati da je određena osoba često sudjelovala, primjerice u grupama s temom medicine i prehrane, ali niste imali pojma da je ta ista osoba provodila večeri kao verbalni ratnik u etničkim raspravama u grupi *soc.culture.turkey* ili da piše sentimentalne poruke o mačkama na *rec.pets.cats*. Takvi arhivi iznose na vidjelo sve poruke nekog pošiljatelja, izdvajajući ih iz društvenog konteksta za koji su bile napisane. To uključuje i promjenu paradigme: od shvaćanja Useneta kao niza zapravo privatnih područja koja nisu povezana tehnologijom nego brojnošću i zajedničkom temom, pa do shvaćanja Useneta kao javnog spremišta poruka koje uredno upućuju jedna na drugu.

Takav razvoj događaja nije nužno štetan za zajednicu Useneta. Jedna je od mana virtualnog svijeta što sudionici doživljavaju jedni druge prilično površno i jednostrano. Mogućnost stvaranja složenije predodžbe o nekom od sudionika može produbiti društvene veze, jer se u tom slučaju sudionici međusobno doživljavaju kao potpunije osobe (Sproull i Kieser 1991). Ipak, svako je predviđanje nezahvalno.

Kako raste svijest o novoj paradigmi, tako bi ljudi mogli postati zaokupljeni održavanjem svojega virtualnog ugleda, što bi moglo dovesti do sve rasprostranjenije uporabe mnogostrukih pseudonima – i još nejasnije predodžbe o tome tko je tko na mreži.

Predodžbu koju čitatelj Useneta stvori o ostalim sudionicima upotpunjava i web. Dok arhiv predstavlja zapis dokumenata, osobna je stranica na webu vješto samopredstavljanje (Donath i Robertson 1994), koje pokazuje kakvim se pojedinac želi predstaviti, što, dakako, može nenamjerno puno otkriti (Goffman 1959). Kako osobne stranice postaju sve razrađenije, raste im važnost za njihove autore. Dok odbacivanje, recimo, korisničkog imena na AOL-u kako bi se izbjegle posljedice onoga što se čini pod tim imenom nema naročito visoku cijenu, ljudi su mnogo manje skloni odreći se *online* prisustnosti u koju su uložili mnogo truda. Kako raste broj poruka, koje su potpisane pošiljateljvom web-adresom, čitatelji Useneta istodobno dobivaju i dublji kontekst za razumijevanje autorovih pogleda i veću povezanost sudionika u virtualnom okruženju.

I tu društvene posljedice mogu biti neočekivane. U forumu u kojem je veza na autorovu osobnu stranicu pravilo, mogućnost da se istraži mnogostruka ličnost (engl. *multiple personae*) može biti ograničena (iako vjerojatno dobiva veću dubinu ako je pojedinac bio motiviran stvoriti niz razrađenih portreta pod pseudonimima). Za većinu ljudi ipak je dovoljno imati jednu osobnu stranicu, i ona je obično službena, stvorena za poslodavca, obično sadrži i fotografiju koja otkriva dob, rasu, spol, itd. Cijena varke svakako bi bila puno viša, iako preostaje pitanje je li to nužno dobra stvar.

U virtualnom se svijetu stalno razvijaju novi načini uspostavljanja i skrivanja identiteta. Ne postoji jedinstvena formula koja bi bila djelotvorna u svim skupinama: održavanje ravnoteže između privatnosti i odgovornosti, pouzdanosti i samoizražavanja, sigurnosti i dostupnosti, sve to zahtijeva niz kompromisa i ustupaka, čija vrijednost uvelike ovisi o ciljevima skupine i pojedinaca koji je čine. Namjena je ovog teksta bila pobliže promotriti pristupe – odnosno signale – koji su se razvili u vrlo raznolikom, ali tehnički jednostavnom okruženju. Vidjeli smo svijet složenih interakcija, u kojem se miješaju ljudi iz različitih kultura stvarnog, ali i virtualnog svijeta; svijet u kojem granice postoje samo kao društveni mehanizmi koji su i promjenjivi i iznenađujuće trajni. Riječ je o svijetu u kojem se tehnologija, stvorena za razmjenu znanstvenih podataka u ograničenoj klasi znanstvenika i stručnjaka, razvila u komunikacijski forum, koji još uvijek služi za razmjenu informacija, ali i podrške, za stvaranje veza sa skupinama istomišljenika, adolescentskih emocionalnih veza i za izljeve bijesa. Riječ je o svijetu koji je razvio složen sustav signala i ponašanja koji pomaže u uspostavljanju identiteta i kontroli njegova lažiranja.

Prevela Ksenija Premur

Literatura

- Aronson, Elliot. 1995. *The Social Animal* (7. izdanje). New York: W. H. Freeman.
- Beniger, James R. 1987. "The personalization of mass media and the growth of pseudo community". *Communication Research* 14(3): 252-371.
- Constant, David; Kiesler, Sara i Sproull, Lee. 1995. "The kindness of strangers: the usefulness of weak ties for technical advice". *Organization Science* 7(2): 119-135.
- Dawkins, Marian S. i Guilford, Tim. 1991. "The corruption of honest signalling". *Animal Behavior* 41: 865-73.
- Donath, Judith i Robertson, Niel. 1994. "The sociable Web". *Zbornik s druge međunarodne konferencije o WWW-u (Second International WWW Conference)*. Chicago, listopad.
- Fiske, John. 1989. *Understanding Popular Culture*. London i New York: Routledge.
- Froomkin, A. M. 1995. "Anonymity and its enemies". *Journal of Online Law* art. 4.
- Garfinkel, Simson. 1995. *PGP: Pretty Good Privacy*. Sebastopol: O'Reilly / Associates.
- Geertz, Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books (*Tumačenje kultura*, Beograd: Biblioteka XX vek, 1998. Prevela Slobodanka Glišić).
- Goffman, Erving. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday (*Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*. Beograd: Geopoetika, 2000. Prevele Jasmina Moskovljević i Ivana Spasić).
- Hauser, Marc D. 1992. "Costs of deception: cheaters are punished in rhesus monkeys". *Zbornik Nacionalne akademije prirodnih znanosti Sjedinjenih Američkih Država (National Academy of Sciences of the USA)* 89: 12137-9.
- Kollock, Peter, i Marc Smith. 1996. "Managing the virtual commons: cooperation and conflict in computer communities". U *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social, and Cross.Cultural Perspectives*. Susan Herring, ur. Amsterdam: John Benjamins.
- May, Timothy. 1994. "The cyohernomicon: cypherpunks FAQ and more". Na: <http://www.oberlin.edu/%7Ebrchkind/cyphernomicon/>.
- O'Brien, Jodi. 1999. "Writing in the body: gender (re)production in online interaction". U *Communities in Cyberspace*. Marc A. Smith i Peter Kollock, ur. London i New York: Routledge, 76-104.
- Saville-Troike, Muriel. 1982. *The Ethnography of Communication*. London: Basil Blackwell.
- Simmel, Georg. 1971. *On Individuality and Social Forms*. Uredio D. Levine. Chicago: University of Chicago Press.
- Sproull, Lee i Kiesler, Sara. 1991. *Connections: New Ways of Working in the Networked Organization*. Cambridge: MIT Press.
- Turkle, Sherry. 1995. *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon / Schuster.
- Wellman, Barry i Gulia, Milena. 1999. "Virtual communities as communities: Net surfers don't ride alone". U *Communities in Cyberspace*. Marc A. Smith i Peter Kollock, ur. London i New York: Routledge, 167-194.
- Zahavi, Amotz. 1993. "The fallacy of conventional signalling". *The Royal Society Philosophical Transaction B* 340: 227-30.